

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Katja Ribič

Vrtec – temelj za predšolsko socializacijo

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Katja Ribič

Mentorica: doc. dr. Alojzija Židan

Vrtec – temelj za predšolsko socializacijo

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

ZAHVALA

Za pomoč pri izdelavi diplomskega dela se za usmerjanje, vodenje in koristne nasvete zahvaljujem mentorici doc. dr. Alojziji Židan. Njeno strokovno znanje, izkušnje in konstantna spodbuda so faktorji, ki so močno pripomogli na poti do končnega cilja.

Posebna zahvala za podporo skozi celotni študij gre moji širši družini. Hvala babici in dedku, ki sta me vseskozi motivirala. Hvala Manci, ki je razumela mojo odsotnost. Hvala Janiju in Saši, za vse nasvete in spodbudo. In ne nazadnje hvala staršema, ki sta me podpirala skozi študij. Upam, da bom z rezultatom svojega študija upravičila zaupanje vseh vas.

Na koncu bi se iskreno zahvalila tudi učiteljicama, vzgojiteljicama ter pomočnicama vzgojiteljic, ki so svoje dragocene izkušnje pripravljene bile deliti z mano.

Vrtec – temelj za predšolsko socializacijo

Namen pričujočega diplomskega dela je narediti sociološko analizo celostnega vpliva, ki ga vrtec kot vzgojno-varstvena institucija ima na socializacijo otroka. V diplomskem delu se dotaknem tudi prepletenosti pojmov vzgoje in socializacije. Moja osrednja hipoteza je, da je za otrokovo optimalno socializacijo zaželeno, če ne celo nujno, da je pred vstopom v osnovnošolsko izobraževanje vključen v vrtec ali kak podoben vzgojno-varstveni program. Skozi analizo sekundarnih virov ter intervjujev, ki so bili izvedeni s strokovnim kadrom, zaposlenim v vrtcih in osnovnih šolah, je bil narejen pregled stanja socializacije otroka v praksi. Tekom intervjujev in pregleda Kurikuluma za vrtce je raziskana tudi zasnova vrtčevskih programov ter zakonodaje veljavne na tem področju. Narejena je bila tudi primerjava našega vrtčevskega sistema z nekaterimi odličnimi tujimi praksami. Na osnovi pridobljenih rezultatov so na koncu naloge podane ugotovitve, kako vrtec vpliva na socializacijski proces otroka.

Ključne besede: socializacija, vzgoja, otrok, vrtec.

Kindergarten - the foundation for pre-socialization

The purpose of this thesis is to make a comprehensive sociological analysis of the impact of kindergarten as a childcare institution has on the socialization of the child. I also explain the concepts of education and socialization during this thesis. My central hypothesis is that for the child's optimal socialization is desirable, if not even essential, that before entering primary education the child is enrolled in kindergarten or any similar childcare program. Through the analysis of secondary sources and interviews, which were conducted with professional employees from kindergartens and primary schools, I made an overview of the state child's socialization practice. During the interviews and review of kindergarten Curriculum I studied the concept of preschool programs and legislation in this area. I also made a comparison of our preschool system with some excellent foreign practices. Based on the results there are given findings about how kindergarten affect the socialization process of the child.

Key words: socialization, education, children, kindergarten.

Kazalo

Uvod	6
<i>Metodologija</i>	7
1 Socializacija.....	9
2 Vzgoja	14
2.1 Vzgoja in pedagogika v preteklosti	19
2.2 Vzgoja vs. socializacija	25
2.3 Socializacija v vrtcu	27
2.3.1 Socialni in čustveni razvoj predšolskega otroka.....	43
2.3.2 Predšolska vzgoja v vrtcih: Kurikulum za vrtce.....	50
2.3.3 Načrtovanje vrtčevskih dejavnosti	56
2.3.4 Vrtčevske prakse iz tujine – vzor	58
2.4 Vrtčevska praksa v Sloveniji	62
Zaključek	68
Literatura:	72
Priloga A: Osnutek intervjuja	74

Uvod

Pričujočega diplomskega dela sem se lotila z namenom ugotovitve pomembnosti vrtca na socializacijo predšolskih otrok. Sama sem mnenja, da otrok ima v vrtčevskem okolju optimalne možnosti za svoj socializacijski razvoj, kar bom skušala dokazati s preučevanjem sekundarnih virov ter s poglobljenimi intervjuji z vzgojiteljicami, pomočnicami vzgojiteljic ter učiteljicami prvih razredov osnovnih šol.

Predšolski otrok zaradi svoje občutljivosti, radovednosti in dovzetnosti v tej dobi vase posrka prav vse dražljaje, katerih je deležen iz svoje okolice. Ravno zato zavzemam stališče, da je za njegov optimalen socialni razvoj zaželeno, da je vključen v vrtec, kjer je deležen strokovnosti oseb, izobraženih za delo z njim. Ob tem naj poudarim, da nikakor ne zanemarjam pomembnosti domače vzgoje in socializacije, ki mu jo nudi domače okolje. Vendar pa domača vzgoja ni osnovana na izobrazbi in strokovnosti ter tako ne zajema vseh področji dela z otrokom in vsebuje relativno skromnejši nabor socialnih izkušenj, ki so ponujene otroku.

Smiselno je, da na začetku pojasnim pojma socializacija in vzgoja. Oba pojma sta v tem diplomskem delu nadvse pomembna in medsebojno prepletena.

Tema, s katero se bom ukvarjala v diplomskem delu, je zelo široka in zanimiva, hkrati pa odpira številna vprašanja in ponuja mnogo raziskovalnih vprašanj. Poleg tega, da bom ugotavljala vlogo vrtca v socializacijskem procesu otroka, se bom dotaknila tudi nekaterih drugih vprašanj.

Moja osrednja hipoteza je, da je za otrokovo optimalno socializacijo zaželeno, če ne celo nujno, da je pred vstopom v osnovnošolsko izobraževanje vključen v vrtec ali kak podoben vzgojno-varstveni program, kjer z njim dela strokovno izobražen kader.

Na podlagi intervjujev bom ugotavljala pomembnost praktičnih izkušenj zaposlenega kadra, ki deluje na področju vzgojno-varstvenega dela.

Preučila bom tudi delovne procese v vrtcu, Kurikulum, pravilnike in zakonodajo, ki regulirajo delo s predšolskimi otroki. Na podlagi tega bom zagovarjala pomembnost strokovnega dela z otroki in prednosti, ki so s tem ponujene otrokom na področju njihove socializacije in socializacijskih izkušenj, ki jih s tem pridobijo.

Tekom naloge se bom dotaknila zgodovinskega razvoja vzgoje ter ugotovila napredke, ki so se odvili na tem področju.

Primerjala bom tudi slovenski vrtčevski sistem z nekaterimi odličnimi tujimi praksami ter tako ugotovila konkurenčnost in kvaliteto našega vrtčevskega sistema.

Metodologija

Sprva sem se lotila analize sekundarnih virov. Na ta način sem se približala sami tematiki in razširila svoje znanje na tem področju. Teoretični del sem podprla s poglobljenimi intervjuji, katerih rezultate sem tekom diplomskega dela vpletla v vsak posamezen sklop.

Intervjuje sem izvedla z dvema vzgojiteljicama, dvema pomočnicama vzgojiteljic ter dvema učiteljicama. Pri tem sem sodelovala z osebami z različno bogatim praktičnim znanjem iz tega področja, različnih starosti, razlike pa so bile tudi v okolju, v katerem opravljajo svoje delo (podeželje in mesto).

Moja prva intervjuvanka je bila vzgojiteljica, ki ima za seboj dvajset let prakse z otroki v predmestnem vrtcu, sledil pa je intervju z vzgojiteljico z dvoletno prakso v ljubljanskem vrtcu.

Intervjuvala sem tudi dve pomočnici vzgojiteljic. Prva to delovno mesto v enem izmed ljubljanskih vrtcev opravlja devet mesecev, medtem ko je druga kot pomočnica vzgojiteljice v vrtcu na podeželju zaposlena že trinajst let.

Tako vzgojiteljici kot pomočnici vzgojiteljic so se skozi svoje delo seznanile že z vsemi starostnimi skupinami otrok, zato so kompetentne za odgovarjanje na vsa intervjujska vprašanja. Tekom intervjuja so mi podajale tudi razne primere glede na starostne skupine. Na podlagi analize vprašanj, ki se dotikajo starosti otrok, bom ugotovila tudi, v kateri dobi je otrok najbolj občutljiv in dovzeten za gradnjo svoje socializacije.

Ena izmed intervjuvank je bila tudi učiteljica s triintridesetletno prakso, od katere je prvih dvanajst let učila v mestni šoli, zadnjih enaindvajset let pa uči otroke od prvega do četrtega razreda v podružnični podeželski šoli.

Zadnja učiteljica, ki sem jo intervjuvala, je do zdaj učila eden prvi in eden drugi razred predmestne osnovne šole.

Učiteljica z dvoletno prakso in pomočnica vzgojiteljice z devetmesečno prakso sta nedolgo tega končali s strokovnim izobraževanjem (pomočnica je trenutno v procesu pridobivanja strokovnega izpita), zatoj mi bodo njuni odgovori pomagali tudi pri ocenjevanju kvalitete izobraževanja strokovnega kadra, zadolženega za delo z otroci.

Načrtno sem izbrala strokovne delavke z različno bogato delovno prakso, ki delujejo na različnih geografskih območjih. Menim, da so za kakovostno predšolsko vzgojo ter strokovnost posamezne osebe, zaposlene na področju vzgoje, v mnogi meri zaslužne tudi izkušnje na tem področju ter da je poleg primerne izobrazbe za zagotavljanje kakovostnega izobraževalno-vzgojnega sistema zelo pomembna sama praksa. Na podlagi intervjujev, izvedenih z osebami z različno bogatim praktičnim znanjem, bom potrdila ali zavrnila svojo tezo.

Posledično bom lahko podala ugotovitve tudi glede vpliva kraja bivanja na otrokov socialni razvoj¹. Sklepam, da so otroci na podeželju zaradi majhnosti gostote prebivalstva bolj povezani z vsemi ljudmi iz svoje okolice, otroci iz mesta pa se povezujejo s člani svoje družine, strokovno usposobljenim osebjem vrta in kasneje šole ter svojimi vrstniki.

Intervjuji so potekali na podlagi strukturiranega vprašalnika, tekom vsakega intervjuja pa se je z intervjuvanko razvil sproščeni pogovor, ki mi je omogočil še globlji pogled v dotično temo. Razvila so se tudi nova sprotna vprašanja, ki so mi omogočila prodor v globino same tematike ter jasnejšo sliko.

Intervjuji so zaradi zagotavljanja bolj iskrenih odgovorov, primerov, skozi katere so mi intervjuvanke razlagale svoja stališča, ter podajanja tudi morebitnih negativnih mnenj, anonimni.

---

¹ Razlike med socializacijo otroka, ki živi na podeželju in tistega, ki živi v mestu.

1 Socializacija

Socializacija je ključen in pogosto uporabljen pojem v pričujočem diplomskem delu, zato sem se sprva lotila pojasnjevanja te besede.

S pojmom socializacija označujemo proces uvajanja posameznika v družbo. Pomeni sprejemanje vrednot, kulture in norm družbenega okolja.

Definicije socializacije opisujejo interakcijo med posameznikom in družbo. Stane Južnič s socializacijo opiše 'podružbljanje' posameznika (vključevanje posameznika v družbeno življenje) (Južnič v Peček 2009, 25).

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika² pa glagol socializirati pomeni sprejemanje in prevzemanje vrednot, pravil in kulturne socialne skupine, v kateri posameznik živi (SSKJ 2014).

Beseda socializirati je opredeljena tudi v Velikem slovarju tujk, pomeni pa ustvarjanje družbenega razmerja, udružbljanje; povzročanje, da kdo sprejema, prevzema vrednote, pravila, kulturo socialne skupine, družbe (Veliki slovar tujk 2002).

Tekom socializacije pa se poleg posameznikovega socialnega in družbenega karakterja razvije tudi njegova celotna osebnost.

Vesna Godina proces socializacije označi kot sredstvo, s pomočjo katerega si družba zagotavlja kontinuiteto kulture (reproduciranje vrednot in norm, ki dajejo obstoječemu sistemu legitimnost) (Godina v Peček 2009, 31).

---

² »Socializirati -am nedov. in dov. 1. knjiž. delati, povzročati, da kdo sprejema, prevzema vrednote, pravila, kulturo socialne skupine, družbe, v kateri živi: v prvem obdobju socializira otroka zlasti družina; človek se socializira tudi z jezikom // oblikovati, usklajevati s socialnimi normami, običaji: socializirati spolni nagon, medčloveške odnose 2. publ. delati, da postaja kaj socialno urejeno, povezano, enotno: socializirati ljudstvo; država se industrializira in socializira / z ustanavljanjem kmetijskih zadrug socializirati vas 3. publ. delati, povzročati, da kaj organizirano prevzame družba, družbena ustanova: socializirati vzgojo otrok; mnoge funkcije družine so se že socializirale 4. knjiž. privatno, zlasti proizvodna sredstva, spreminjati v družbeno; podružbljati: socializirati podjetja, zemljišča / socializirati kmetijstvo - publ. socializirati umetnost dajati ji socialni, družbeni pomen, razsežnost socializiran -a -o: desetletni otroci so že precej socializirani; socializirana nagnjenja« (SSKJ 2014)

Posameznik je v proces socializacije, ki poteka preko družine, vrtca, šole, vrstnikov, množičnih medijev, religije in ostalih institucij, vključen vse življenje.

Teoretiki delijo pojem socializacije na primarno in sekundarno. Primarna socializacija poteka v družini ali skupini vrstnikov, tekom interakcije v tesnih stikih. Najpomembnejši faktor v socializaciji je tudi po mojem mnenju ravno družina, ki je hkrati tudi prvi faktor v procesu socializacije, s katerim se posameznik sreča. Otroci od staršev nezavedno prevzemajo vedenjske vzorce in se z njimi identificirajo.

Tekom intervjujev mi je pet intervjuvank potrdilo, da je tudi po njihovem strokovnem in osebnem mnenju družina najpomembnejša pri socializaciji otroka. Ena izmed intervjuvank, učiteljica s triintridesetletno prakso pa meni, da je za otrokovo socializacijo najpomembnejši lastni značaj, od katerega je odvisna otrokova pripravljenost na vključenost v družbo ter sprejemanje vsega, kar mu na področju socializacije nudi okolica.

V vrstniških skupinah otroci iščejo potrditev in sprejetje, ti procesi pa po navadi potekajo skozi igro in druženje. Zaradi močnega vpliva vrstnikov na socializacijski proces je vrtec med drugim institucija, ki ima na proces socializacije posameznika močan vpliv.

Strokovne delavke, ki so mi s svojimi odgovori bile v pomoč pri potrjevanju ali opustitvi tez pričujoče naloge, vrstnike glede na njihov vpliv na socializacijo otroka uvrščajo na drugo mesto.

Vrtčevsko okolje sama po eni strani (ravno zaradi pomembnosti vrstnikov) uvrščam v primarno socializacijo. Po drugi strani pa je vrtec institucija, ki vključuje tako osebe, zaposlene v vrtcu, kot vrstniške skupine, zato je spada tudi v sekundarno socializacijo.

Znotraj formalnih institucij pa se vrši sekundarna socializacija. Najpomembnejši instituciji sta šolski sistem (kamor vključujem tudi vrtec) in množični mediji (Peček 2009, 37).

Svoje intervjuvanke sem uvodoma prosila, naj mi razložijo, kaj njim pomeni pojem socializacije. Odgovori vzgojiteljic in pomočnic vzgojiteljic so bili medsebojno zelo pomembni. Same pojem socializacije v prvi vrsti označijo kot proces, v katerem se otrok nauči sodelovanja z drugimi osebami iz svoje okolice, pri čemer so vse štiri intervjuvanke najbolj poudarjale vrstniške skupine.

V vrtcu otroka načrtno učijo interakcije z ostalimi otroci, delovanja v skupini ter oblikovanja prvih medsebojnih odnosov.

Procesa socializacije se v vrtcu sprva lotevajo individualno. Prav vse intervjuvanke so poudarjale pomembnost individualnega pristopa k posameznemu otroku. Pomočnica vzgojiteljice s trinajstletno prakso opozarja na dejstvo, da se vsak otrok drugače vključi v družbo. Ravno bogate praktične izkušnje te naučijo, da veš, na kaj moraš biti pri različnih otrocih pozoren. Posvetiti se jim je treba posamično. Pomočnica vzgojiteljice poudarja zavest, da vsi otroci ne prihajajo iz družin z urejenimi razmerami, ravno tu pa se kaže pomembnost individualnega pristopa. Sama to stori tako, da se z njimi igra in pogovarja, s čimer jih motivira k postopni vključitvi v interakcije z vrstniki. Otroku se skozi neagresiven pristop pomaga poiskati stik z ostalimi otroki v skupini. Ob tem ostale otroke nagovori k lepemu sprejemu novega otroka.

Otroku se vzgojiteljice in njihove pomočnice torej približajo skozi pogovor in igro, tekom česa ga naučijo spoštovanja pravil (tako vrtčevskih kot splošnih medosebnih pravil, ki so postavljena v družbi), razlikovanje med tem, kaj je prav in kaj narobe, ga usmerjajo pri oblikovanju odnosov ter ga tako oblikujejo v samostojno osebo, ki je zmožna sama sprejemati svoje odločitve, delovati v dobro skupine ter ponotranjiti norme in pravila družbe, v kateri živi.

Vse intervjuvanke zagovarjajo nežen uvod v skupinski sistem, ki je vzpostavljen v vrtcu. Otroku se sprva približajo zapovedi ter se ga nauči spoštovanja pravil. Kljub individualnem pristopu pa morajo biti za nemoteno delo v skupini meje in pravila jasno začrtana, predvsem pa enaka za vse otroke, udeležene v programu.

Tudi tekom osnovne šole se oblikuje in nadgrajuje otrokovo socialnost.

Šolski sistem namreč ni namenjen le podajanju znanja, temveč tudi vrednot. Norme in vrednote, ki so potrebne za funkcioniranje posameznika v družbi, so podajane tekom prikritega kurikula, torej gre posredna sporočila, ki jih otrok prejme tekom komuniciranja z vrstniki in odraslimi (Peček 2009, 37–38).

Učiteljici, ki sta z mano sodelovali pri intervjuju, poudarjata individualističen pristop do otroka tudi tekom šolanja. Obe imata izkušnje z mlajšimi otroci v osnovni šoli. Kot sem že omenila, učiteljica s triintridesetletno prakso zadnjih enaindvajset let dela pretežno v kombiniranih razredih osnovne šole, kjer uči učence od prvega do četrtega razreda, učiteljica z dvoletno prakso pa ima izkušnje s prvo- in drugošolčki. Ker se največji vpliv vrtca po

mojem mnenju izkazuje ravno v prvem letu osnovne šole, sem tekom intervjuja iskala primerjavo med otroci ki so prej obiskovali vrtec, in tistimi, ki ga niso.

Otroka z dobro razvito socializacijsko veščino po njenem mnenju odlikuje sposobnost vživetosti v skupino, odnos do vrstnikov in učitelja, pa tudi otrokova vsesplošna odprtost za nove socialne odnose. Učiteljica z večletnimi izkušnjami ugotavlja, da so otroci v sistemu osemletke v šolo prišli bolj socializirani, saj so se v prvi razred vpisovali leto kasneje, kar je pri otrokovem razvoju velikega pomena.

V šoli se dela na področju socializacije lotevajo sprotno. Ko pride do primera, ko je treba posredovati in otroku pomagati (ob različnih medsebojnih konfliktih, primerih nesprejemanja otroka v skupino, zaprtost posameznega otroka ...), se glede na dano situacijo otroka usmeri, razloži se mu, kaj je prav in kaj je narobe, naučijo ga sprejemati krivdo in se vživeti v kožo drugega človeka. To počnejo skozi individualne ali skupinske pogovore ter razne socialne igre. V sistemu osemletke je bil del razrednih ur namenjen področju socializacije, v učnem načrtu devetletke pa ni vnaprej določenega časa, namenjenega socializaciji, kar učiteljici ne označujeta kot negativno, saj se je teh tem najbolj učinkovito lotevati po potrebi.

V sekundarne institucije uvrščamo tudi množične medije, ki posameznika spremljajo na vsakem koraku in močno vplivajo na različna stališča in vrednote (Peček 2009, 38).

Vloge vrtca v socializaciji osebe glede na zgoraj navedene teze in rezultate intervjujev nikakor ne gre zanemariti. Kljub temu, da se socializacija odvija tekom celega življenja posameznika, menim, da so ključnega pomena prav začetne faze socializacije, ki se, v kolikor je otrok vključen v vrtčevsko varstvo, v veliki meri zgodi prav tam. Že tu je razvidno, da je socializacijski proces otroka, ki vrtec obiskuje, drugačen od procesa, ki ga doživi otrok, ki ni vključen v vrtec.

Kljub temu, da kot najpomembnejši faktor primarne socializacije štejem družino, tudi na področju primarne socializacije, ki poteka prek vrstnikov in družinskih članov, prihaja do razlik med vrtčevskim otrokom in tistim, ki vrtca ne obiskuje. Prvi ima namreč precej širši krog vrstnikov, s katerimi se družijo, za razliko od otroka ki ostaja doma in ima omejen vrstniški krog. Prav tako pa ima poleg staršev vrtčevski otrok za identifikacijo in vzor na razpolago vzgojiteljice, ki so hkrati tudi prve odrasle osebe, na katere se otrok (poleg staršev in ožjih družinskih članov) naveže, in potemtakem sklepam, da prevzamejo del "starševskih vlog".

Otrok, ki obiskuje vrtec, ima po mojem mnenju prednost na področju sekundarne socializacije, saj je v formalne institucije vključen bolj zgodaj kot ostali otroci. Na ta način se s formalnimi institucijami in njihovim delovanjem spozna prej, sklepam pa tudi, da tak otrok vrtec (in kasneje šolo) vzame "za svojo", saj so tovrstne institucije del njega, odkar pomni (ob predpostavki, da je v vrtcu že od jasli).

Norme in vrednote družbe, v kateri živimo, so vrtčevskemu otroku s strani formalne institucije priučene prej. Bolj zgodaj se zanj prične tudi proces namerne socializacije.

2 Vzgoja

V pomemben del procesa socializacije sodi tudi vzgoja, ki posameznika skozi svoj proces pripravi na prevzemanje svojega mesta v družbi.

Vzgoja predšolskega otroka in vzgoja nasploh je zelo odgovorno in pomembno delo, za katerega menim, da je ključnega pomena za otrokov nadaljnji razvoj.

Socializacija in vzgoja sta postala tesno prepletena pojma, za jasnejši oris socializacije predšolskega otroka pa je treba opredeliti tudi slednji pojem.

Slovar slovenskega knjižnega jezika³ vzgojo opredeljuje kot duhovno in značajsko oblikovanje, zlasti otroka (SSKJ 2014).

Vzgoja je organizirana, izvaja pa se zavestno s točno določenim namenom. Je tudi obojesmerna interakcija med učiteljem in učencem. Izvaja se v okviru splošno sprejetih norm in vrednot določene družbe, da pa lahko doseže svoj polni namen, morajo biti zagotovljeni mnogi pogoji učenja, učenec pa mora te pogoje sprejeti in biti pripravljen sodelovati (Peček 2009, 45).

Svojim intervjuvankam sem v drugem sklopu intervjuja sprva zastavila vprašanje, kaj jim pojem vzgoja pomeni.

Vzgojiteljica z dvajsetletno prakso v predmestju pravi, da vzgajati otroka pomeni, da mu pomagaš ponotranjiti pravila, norme ter vrednote družbe, v kateri živi, kot pomemben del vzgoje pa navaja tudi socializacijo in izobraževanje. Vse osebe, vključene v ta proces, tekom vzgajanja otroka naučijo tudi osnovne higijene, odnosa do ljudi, predmetov in živali, lepega ravnanja s stvarmi in okolico nasploh ter primerne vedenja.

Pomočnica vzgojiteljice s trinajstletnimi izkušnjami meni, da pojem vzgoja pomeni, da otroka vzgojiš v samostojno osebo, prilagojeno družbi, ki se je sposobna sama odločati ter sprejemati posledice svojih odločitev.

---

³ Vzgoja 1. duhovno in značajsko oblikovanje, zlasti otroka: ukvarjati se z vzgojo mladine; dosledna, napačna, stroga vzgoja; pomen domače vzgoje; vzgoja in izobraževanje / družbena, družinska vzgoja; državljanska vzgoja, ki je usmerjena v oblikovanje dobrih, zavednih državljanov; estetska, moralna, socialna, verska vzgoja (SSKJ 2014)

Pomočnica vzgojiteljice, ki svoje delo opravlja devet mesecev, ter učiteljica, ki uči drugo leto, med vzgojo in socializacijo ne postavljata ločnic, temveč menita, da sta pojma močno povezana, če ne celo sopomenki. Obe sta na koncu poudarili, da tekom vzgoje otroke učita družbeno zaželenega vedenja, spoštovanja norm, pravil in vrednot, končni cilj vzgoje pa je oblikovanje samostojne osebe.

Predpostavljam, da je bilo na vprašanje o pomenu vzgoje relativno težko odgovoriti. Socializacija in vzgoja sta resnično močno prepletena pojma, ker pa se je prvi del intervjuja nanašal na socializacijo, so bile intervjuvanke še močno pod vtisom tega vprašanja.

Med intervjujem z učiteljico podružnične šole sem po prvem sklopu intervjuja, ki se nanaša na pojem socializacija, namenoma naredila krajši premor. Na vprašanje o njenem pojmovanju besede vzgoja mi je odgovorila, da le-ta pomeni usmerjanje otroka v razlikovanje med tem, kaj je prav in kaj narobe. Vzgoja otroka usmeri v pravilno ravnanje (glede na odnose z ljudmi, ravnanje z materialnimi sredstvi itd.) ter ga naučiš sprejemati pozitivne in negativne izkušnje, na katere naleti v svojem življenju.

Na podlagi odgovorov, ki so med seboj zelo podobni in zajemajo enako bistvo, ugotavljam, da so prav vse moje intervjuvanke na svojem področju dobro izobražene ter poznajo vse pomembne dejavnike tako v procesu socializacije otroka, kot tudi na samem področju vzgoje. Njihova strokovnost se odraža tudi v njihovih nadaljnjih odgovorih.

Sama se strinjam z njihovimi definicijami vzgoje in tudi sama kot glavni namen vzgoje postavljam oblikovanje samostojne osebe, sposobne sprejemati lastne odločitve z visoko stopnjo prilagojenosti družbi, v kateri živi in deluje.

Starši in vzgojitelji nosijo veliko vzgojno odgovornost, učiteljica s triintridesetletno prakso pa je vseskozi opozarjala tudi na otrokov karakter ter njegov lastni odnos do vzgoje, odprtost ter njegovo pripravljenost sodelovanja.

Pomembno je torej dejstvo, da v procesu vzgoje niso pomembni le vplivi okolja, vzgojitelja in institucij, temveč tudi vpliv vzgajanca samega.

Izpostaviti bi želela še, da so otroci, vključeni v vrtec, organizirane vzgoje s strani institucije deležni prej kot tisti, ki so do vstopa v šolo doma. Menim, da je mlajšim otrokom lažje sprejeti funkcijo vzgoje, avtoritete in sodelovanja z vzgojitelji. Predpostavljam, da imajo ob vstopu v šolo potemtakem otroci, ki so bili vključeni v predšolsko vzgojo, boljše pogoje glede

prilagajanja na vzgojo s strani šole. Le-ta je namreč dosti drugačna od tiste, ki so je otroci deležni doma.

Tekom intervjujev sem se dotaknila tudi raznolikosti med avtoriteto moške in ženske osebe, zaposlene v vzgojno-varstveni ustanovi. Sama menim, da ima moški vzgojitelj na otroka praviloma nekoliko močnejši vpliv, otrok pa se njegovi avtoriteti prej podredi ter jo sprejme.

Moški glede na Statistični register delovno aktivnega prebivalstva v RS predstavljajo le dva odstotka vseh zaposlenih v vrtcih (Statistični urad RS 2014). Nobena izmed mojih intervjuvank, zaposlenih v vrtcih, tekom svojega dela še ni sodelovala z moškim sodelavcem, prav vse pa menijo, da bi bilo večje število moških oseb, zaposlenih v njihovi stroki, zaželeno ter bi prineslo pozitivne posledice. Pomočnica vzgojiteljice s trinajstletno prakso meni, da bi bil moški vzgojitelj potreben predvsem pri vzgoji otrok, katerih mati je samohranilka, oziroma v krogu svoje družine nimajo moškega vzornika ter so prikrajšani za druženje z moško osebo.

Vsaka izmed intervjuvank mi je podala svojo definicijo vzgoje. Kot sem že navedla, se le-te med seboj ne razlikujejo bistveno. Definitivno smatram vzgojo kot zelo širok in zanimiv pojem, o katerem so pisali številni strokovnjaki, ki delujejo na tem področju.

Tudi Malič in Mužič proces vzgoje opišeta kot zapleten in dinamičen pojav. Vzgojo definirata kot najširši proces, zajemajoč vzgojo v ožjem smislu, izobraževanje (kognitivno področje) in ne nazadnje razvoj psihomotoričnih sposobnosti.

Malič in Mužič »hkrati priznavata, da je dejanski proces vzgoje zapleten in dinamičen pojav, vzgojo definirata kot najširši proces, ki zajema tri posebna področja: vzgojo v ožjem smislu (ustreza afektivnemu področju), izobraževanje, ki pokriva pretežno kognitivno področje, in razvoj psihomotoričnih sposobnosti« (Malič in Mužič v Devjak 2005, 5–7).

Sama se ločevanja področij znotraj vzgoje zaradi same širine teme nisem posvetila, vsekakor pa vzgojo opredeljujem kot kompleksen pojem s širokim obsegom ter številnimi globljimi podpodročji.

Teoretiki o vzgoji

Mrmak v svoji teoriji govori o samovzgoji, ki predstavlja tisti del vzgoje, ki jo vrši posameznik sam ali ob opori na vzgojne institucije in družbene dejavnike, poteka pa v skladu

z osebnimi željami in potrebami družbe z namenom izpopolnjevanja lastne osebnosti (Mrmak 1979, 17).

Ker se proces samovzgoje odvija tudi pod vplivom drugih vzgojnih dejavnikov, ni odvisen samo od posameznika, temveč tudi od družbenega okolja (Mrmak 1979, 17).

“Funkcija vzgoje je v tem, da pomaga pri interiorizaciji obstoječih in sprejemanju zelenih vrednot, tako da postanejo element človekove zavesti in njegovega zanašanja. Zato je važno, da je vzgajanje pravilno zasnovano, ker lahko neustrezen vzgojno-izobraževalni proces privede do rezultatov, ki so v nasprotju s predvidenimi planiranimi. Že osvojene vrednote človek uporablja za osnovo vrednotenja, za kriterij ocenjevanja ravnanja in mišljenja.” (Mrmak 1979, 27).

Povzamem lahko, da je dolžnost socializacijskih institucij⁴ spodbujanje, oblikovanje, deloma pa tudi vodenje procesa samovzgoje posameznika.

Dr. Oskar Autor, docent za pedagoške predmete na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru pravi, da je vzgoja prenašanje izkušenj starejše generacije na mlajšo. Skozi vzgojo, ki je načrten proces vplivanja na otroke in mladino, se oblikuje in preoblikuje človekova osebnost. Vzgoja je hkrati nenehen proces oblikovanja in samooblikovanja človekove osebnosti, ki poteka v skladu z vnaprej določenim ciljem, idealom (Protner 2004, 164–165).

Dr. Kroflič, profesor na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani pa trdi, da je vzgoja posebna oblika medčloveške komunikacije, je pojav, ki poleg racionalnih, zavestno uravnanih dimenzij vsebuje tudi iracionalne elemente (Peček Čuk in drugi 2008, 183).

Na tej točki lahko ločimo namerno in nenamerno vzgojo. Prva poteka po vnaprej postavljenem načrtu (programu) z natančno določenimi cilji in nalogami. Intencionalna (namerna) vzgoja poteka predvsem v institucijah, kot so vrtci, šole in razne oblike izobraževanja odraslih, medtem ko se nenamerna vzgoja odvija v domačem okolju, med vrstniki, hkrati pa tudi v vrtcih in šolah, saj poleg programske določenih ciljev otroci sprotno, nenamerno, od vzgojiteljev, učiteljev ter ne nazadnje vrstnikov, prejmejo mnogo izkušenj in nasvetov, ki niso bili načrtovani vnaprej.

Intencionalna vzgoja torej predstavlja načrtni proces, v katerem si posameznik izoblikuje svoje vrednote, prepričanja in stališča, razvije svoj odnos do sveta, hkrati pa pridobi

---

⁴ Mednje uvrščam družino, vzgojno-izobraževalne institucije, medije, vrstnike itd.

raznovrstne delovne, higienske in kulturne navade (Peček Čuk, Vončina in Kroflič 2008, 185–187).

Na drugi strani se srečamo z nenamerno vzgojo, ki poteka bolj neposredno. Le-ta vključuje bolj ali manj zavestno postavljene cilje, poteka pa znotraj družine, v vrstniški družbi, preko sredstev množičnega obveščanja in raznih drugih organizacij (Peček Čuk, Vončina in Kroflič 2008, 185).

Pojem vzgoje lahko ločimo tudi na posredno in neposredno vzgojo, kjer pri prvi velja, da na stališča in ravnanja posameznika vplivamo z zgledom, dejavnostjo, pri neposredni vzgoji pa gre za poskus oblikovanja prepričanj in ravnanj posameznika zgolj verbalno (Peček Čuk in drugi 2008, 188).

John Locke, angleški filozof, je za opis človeškega uma ob rojstvu uporabil izraz *tabula rasa*, saj je otrok kot nepopisan list papirja, v katerega se bo vtisnil prav vsak, zaveden ali nezaveden vpliv okolice (Žlebnik 1978, 93).

Trditev se mi zdi skrajno primerna za opis pomembnosti vzgoje, vzgojitelja in ne nazadnje okolja in predvsem vplivov, ki jih ima skupek naštetega na posameznega otroka. Otrok je nadvse dojemljiva osebnost, ki je v vsakem trenutku svojega odraščanja pod vtisom teh vplivov.

Samo temo vzgoje mi je tekom izobraževanja na fakulteti v največji meri približala doc. dr. Alojzija Židan, ki pravi, da je vzgoja zelo dinamična in se stalno razvija. Vzgoja v preteklosti namreč ni enaka vzgoji v sedanjosti in slednja ne bo enaka tisti v prihodnosti (Židan, predavanja 2011).

Vzgoja je že od nekdaj proces graditve človekove osebnosti v domeni družbe. Od današnjega šolskega sistema se pričakuje, da posamezniku omogoči pridobitev znanj, ki jih bo potreboval v poklicnem in družbenem življenju, hkrati pa mu omogoči razvoj osebnosti (Autor v Devjak 2005, 5).

V skladu z zgoraj navedenim je doc. dr. Židan s svojo teorijo opozorila na dinamičnost in razvoj vzgoje. Sledi del naloge, v katerem bom predstavila razvoj, ki je se odvil na področju institucionalne vzgoje.

2.1 Vzgoja in pedagogika v preteklosti

Vzgoja se je od prvotnih družbenih zametkov razvijala, spreminjala in izpopolnjevala v obliko, kot jo poznamo danes. Tu pa njen napredek zagotovo še ni končan.

Dr. Eva Klemenčič predstavi štiri dimenzije globalizacije vzgoje in izobraževanja, ki povzamejo napredek, ki se je odvijal na področju edukacije.⁵

Prva dimenzija ali »Čas transnacionalne in nacionalne edukacije v predmoderni Evropi« sodi v obdobje srednjega veka, natančneje od 11. stoletja dalje. V tem obdobju je prišlo do revitalizacije in birokratizacije rimsko-katoliške cerkve, hkrati pa je prišlo do vzpostavitve decentraliziranega šolskega sistema (tako cerkvenega kot posvetnega) (Levison in drugi v Klemenčič 2012, 75).

V drugi dimenziji, ki je uvrščena v 19. Stoletje, države z medsebojnim mednarodnim primerjanjem⁶ na področju množičnega šolstva ustvarijo šolski sistem bolj enoten. Nacionalizem in inernacionalizem, ki zaznamujeta 19. stoletje, pa s kulturno preobrazbo zahoda spremeni družben pogled na vzgojo in izobraževanje. Množična izobrazba (učenje dela, razumnosti, patriotizma, nacionalne pripadnosti ...) tako postane funkcionalna nujnost, z namenom družbenega napredka (Levison in drugi v Klemenčič 2012, 75).

V 20. stoletju se vzporedno s širjenjem države⁷ stopnjuje tudi globalizacija izobraževanja. Tretja dimenzija je torej obdobje širjenja globalizacije šolstva. Države v tej dobi množično vzpostavljajo svoje izobraževalne sisteme in institucije. Šolanje za državo predstavlja pomemben nacionalni projekt, hkrati pa je pomembno tudi kot orodje za vzpostavitev nacionalne družbene ureditve. V tej dimenziji se pojavijo množični učbeniki, nova infrastruktura, namenjena zgolj izobrazbi, ter ne nazadnje zakoni, povezani s šolanjem. Vsi otroci obiskujejo šole, pride pa tudi do pomanjkanja kvalificiranih učiteljev (Levison in drugi v Klemenčič 2012, 76).

Četrta dimenzija globalizacije izobraževanja, ki poteka zadnjih nekaj desetletij, je zaznamovana z naraščajočim družbeno-znanstvenim interesom za edukacijo. Družbeno raziskovanje se priključi v procese dela globalnih edukacijskih organizacij ter tako postane

---

⁵ edukácija -e ž (á) knjiž. vzgoja, izobraževanje: edukacija mladega človeka (SSKJ)

⁶ Medsebojne primerjave so v tistem času temeljile na zbiranju statističnih podatkov.

⁷ V 20. stoletju se širi država kot dominantna politična forma.

del globalizacijskih procesov, kar ne nazadnje potrjuje tudi pričajoče diplomsko delo (Levison in drugi v Klemenčič 2012, 76).

Pedagogika je znanost, ki proučuje nastanek in razvoj pedagoških idej, šolstva in ne nazadnje vzgoje kot družbenega pojava, od samega nastanka pa vse do danes.

Na podlagi preučevanja preteklosti in sedanjosti na področju pedagogike, iskanja vzrokov in razlag za nastala dogajanja, številni teoretiki postavljajo svoje hipoteze in predvidevanja o razvoju zajetih družbenih pojavov v prihodnosti. Ob odkrivanju družbeno-kulturnih vzrokov vzgojne preteklosti in razčlenjevanju kulture vzgoje v posameznih obdobjih, pedagogika razkriva vplive pedagoške družbene zavesti na družbeni napredek (Žlebnik 1978, 5–6).

Praskupnost

Vzgoja je kot družbeni pojav prisotna že od praskupnosti, kjer je bila, prav tako kot družba sama, brezrazredna in enakopravna. V proces vzgoje je bila vključena celotna družba z namenom posredovanja znanj in izkušenj na potomstvo. Edina družbena neenakost so bile spolne razlike, podajanje znanja pa je potekalo skozi posnemanje tekom dela (Žlebnik 1978, 7).

Z razvojem družbe je prišlo tudi do razvoja vzgoje. Ta je postala obsežnejša in pestrejša, v proces vzgoje so se postopoma vključevali tudi umski cilji, učenje družbenih pravil in običajev, norm in morale. V času razvoja gospodarstva prihaja do vedno večjih razlik med sloji, kar privede do neenakosti tudi na vzgojnem področju. Umska vzgoja postane privilegij bogatejšega sloja, delovne vzgoje pa so deležni predvsem nižji družbeni razredi (Žlebnik 1978, 8–10).

Stari vek

V starem veku v družbi pride do delitve dela na številne panoge, obrt se osamosvoji, nastaneta trgovina in sužnjelastništvo, ki predstavljata osnovo nove družbene ureditve. Vzpostavita se dva vzgojna sistema, ki se delita na vzgojo sužnjeposestniške mladine in vzgoje suženjske mladine. Pri prvem gre za organiziran sistem vzgoje, ki vključuje predvsem umsko vzgojo, medtem ko je slednji omejen na usmerjanje in pripravljanje suženjske mladine na podrejenost in brezpravje⁸ (Žlebnik 1978, 11).

Organiziranost družbe privede do številnih novih delovnih področij, med katere se kot posebno delovno področje uvršča tudi vzgoja. Na tej točki v zgodovini pride do začetka

---

⁸ Izraz "instrumenta vocalia" – govoreče orodje – opiše takratni suženjski razred.

vzpostavitve vzgojnih ustanov in razvoja šolstva. V proces vzgoje se poleg telesne in umske vključujejo tudi področja politične, moralne, estetske in filozofske vzgoje (Žlebnik 1978, 12–13).

V stari Grčiji so poznali špartanski in atenski vzgojni sistem. Prvi je vojaško usmerjen vzgojni sistem, ki je deloval pod okriljem države. Mlade so utrjevali za namene vojskovanja, glavni predmet poučevanja je bila telesna vzgoja, zaradi cenjenosti glasbe pa so učili tudi petje. V Atenah je za razliko od špartanske vojaške usmeritve prevladovala trgovska aristokracija, glavni namen vzgoje pa je bil vzgojiti dobre državljane. Učili so gramatike, dialektike, retorike, gimnastike, aritmetike, geometrije, astronomije in glasbe (Žlebnik 1978, 18).

Na področju vzgoje v Grčiji, so delovali tudi nekateri filozofi. Platon in Aristotel dajeta vzgoji velik družbeni pomen in poudarjata pomembnost predšolske vzgoje. Prav tako se oba posvečata teoretični izobrazbi in pod osnovne predmete uvrščata telesno, umsko, moralno in estetsko vzgojo. Aristotel je zagovornik realistične vzgoje, kamor spadajo telesna vzgoja, geografija, zgodovina, zakonodaja ...) (Žlebnik 1978, 18–19).

Na grškem vzgojnem sistemu sloni tudi vzgoja Rimljanov, pri kateri pa se glasbi in gimnastiki ni pripisovalo tolikšnega pomena. Rimski pedagog Mark Fabij Kvintilijan velja za najpomembnejšega rimskega pedagoškega teoretika. Kot zagovornik javnega šolstva (elementarne, gramatične in retorske šole) postavi teorijo, ki sloni na dejstvu, da mora otrok v retorsko šolo priti z že osvojenimi določeno izobrazbo, pridobljeno na podlagi analize del velikih pisateljev. V skladu z njegovo teorijo je potreben tudi pouk matematike, geometrije, glasbe, filozofije (dialektika, moralna filozofija, prirodoslovje, zgodovina in pravo). Kvintilijanov največji doprinos k teoriji vzgoje je metodika pouka. Prvi namreč podrobno govori o slednji, navaja pa tudi vrsto pomembnih dialektičnih načel. Pouk razdeli v tri stopnje: posnemanje, teoretični pouk in vaje (Žlebnik 1978, 28–33).

Antični vzgojni sistem daje močan poudarek etiki, medtem ko delovno vzgojo zanemarjajo.

Srednji vek

Srednjeveška vzgoja je stremela k vzgoji v enotnem duhu katoliške vere, Cerkev pa pridobi praktično vso oblast nad takratnim šolskim sistemom. Obveznega šolstva niso poznali, šole pa so bile cerkvene (za vzgojo duhovnikov) ali mestne (za vzgojo trgovcev, obrtnikov ...). Mestne šole pomenijo velik korak v razvoju šolstva, kljub temu da sta bili organizacija in metodologija sprva zelo pomanjkljivi (Žlebnik 1978, 41–46).

Cerkev se z namenom okrepitve svoje verske doktrine opre na sholastiko, slednja pa pozitivno vpliva na razvoj šolstva. Vero je bilo namreč treba razumsko utrditi, sholastika pa naj bi uskladila razum z vero. Pospeševala je logično mišljenje in krepila smisel za filozofijo (Žlebnik 1978, 48–49).

Gospodarski razvoj v srednjem veku pa vpliva tudi na nastanek univerz. Le-te so bile posvetne in cerkvene. V tem času naraščajo potrebe po izobraženem kadru, skupaj z njimi pa tudi število univerz. Prve med njimi so bile šole v Parizu (filozofsko-teološka šola), v Bologni (pravo) in v Salermu (medicina). Srednjeveške univerze predstavljajo "organsko" skupnost med učenci in učitelji, bile pa so razmeroma neodvisne, s čimer ogrožajo cerkveni monopol. Učno snov na univerzah so podajali v obliki branja gradiva in učenih razgovorov. Načelo avtoritete je bilo zelo pomembno, svobodnega razpravljanja o snovi pa ni bilo (Žlebnik 1978, 51–54).

Posvetni fevdalci tistega časa pa so v svoji viteški vzgoji poudarek pripisovali predvsem telesni vzgoji (z namenom vojaške usposobljenosti).

Humanizem in renesansa

Zaradi velikih gospodarskih in političnih premikov se je pričela pojavljati ločnica med cerkvijo in cesarstvom. Na področju šolstva in vzgoje to pomeni, da se filozofija postopoma ločuje od religije.

Humanistično gibanje je predstavljalo preobrat tudi za pedagogiko. V starem fevdalnem družbenem redu se je začela porajati buržoazna pedagogika. Pedagoške ideje, ki so imele napredno družbeno vlogo, so največ prispevale k razvoju pedagoške znanosti (Žlebnik 1978, 57–61).

Z razvojem pedagoške znanosti se pojavi buržoazna vzgoja, ki se od fevdalne močno razlikuje. Pri buržoazni vzgoji je poudarek na vzgoji človeka kot posameznika, medtem ko fevdalna vzgoja vzgaja človeka kot del družbe. Buržoazna vzgoja stremi k razumevanju snovi, naučene skozi pridobivanje znanja iz narave, medtem ko gre pri fevdalni vzgoji za verbalni pouk, kjer se je snov podajala iz knjig, bistvo pa je bilo v tem, da so si učenci snov zapomnili. Osnovna metoda buržoazne vzgoje je indukcija, otroka pa so želeli razumeti, upoštevajoč njegove individualne posebnosti. Fevdalci po drugi strani do otroka gradijo nezaupanje, kot osnovno učno metodo priznavajo dedukcijo, učna vsebina pa je ozka, strogo versko obarvana (Žlebnik 1978, 63–67).

Po drugi strani pa tudi skupnih elementov obeh strani ni malo. Latinščina predstavlja velik del učne snovi tako v fevdalni kot buržoazni obliki vzgoje, prav tako je vzgoja na obeh straneh versko in moralno obarvana. Oboji priznavajo idejo stanovske šole, k ohranitvi katere pripomorejo tudi mnogi protestanti. Velik poudarek je na ponavljanju osvojene snovi in govorništvu, delno pa se ohranja telesno kaznovanje (Žlebnik 1978, 69–71).

Humanisti svoj zgled iščejo v antiki, po kateri prevzamejo realističnost vzgoje. Največja sprememba se zgodi v tem, da učitelji stremijo k razumevanju snovi in ne več učenju na pamet. Poleg tega, da humanisti in protestanti otroka dojemajo kot posameznika, se v tistem času prične izpodbijati monopol duhovnikov nad vzgojo. Pri protestantih tistega časa pride do prvega približka osnovne šole (Žlebnik 1978, 76–79).

Humanistični socialist Thomas Moore humanistično vzgojo dopolni z demokratičnimi vzgojnimi zahtevami. Proti koncu 16. stoletja prične število šol naraščati, predmetniki postajajo obsežnejši, ne nazadnje pa pride tudi do pojava humanističnih učbenikov. Spremembam botrujeta humanizem in reformacija, medtem ko protestantizem, z Martinom Luthrom na čelu, močno izpodriva katoliško šolstvo. V tej dobi poznamo že elementarne šole, gimnazije in univerze, v jezuitskih krogih pa delujejo tako imenovani jezuitski kolegiji, s katerimi je cerkev skušala obdržati svojo moč. Mladino so v duhu protireformacije vzgajali v internatih z namenom brezpogojne vdanosti cerkveni avtoriteti (Žlebnik 1978, 85–91).

Pestro obdobje humanizma, renesanse, reformacije in protireformacije je naredilo tudi veliko preskokov na področju šolstva in vzgoje.

Na podlagi analize sekundarnega vira na področju zgodovine vzgoje opažam, da se je v sam proces vzgoje postopoma vpletalo vedno več dejavnikov, ki vplivajo na razvoj posamezne osebe. Sprva je bil poudarek institucij, zadolženih za izobraževanje in vzgojo otrok, pretežno na osvajanju znanj, potrebnih v takratnih sistemih. Sčasoma se na področju izobrazbe razvije vedno več predmetov, učna snov postopoma pridobiva nove razsežnosti in znanja, enako pa se dogaja tudi s čustveno in moralno vzgojo posameznika. Postopoma slednja pridobi vedno večjo veljavo, saj postaja vse pomembnejše, da so po koncu formalne izobrazbe šolski sistemi sooblikovali posameznikovo zavest, znanje, zavedanje, delovanje v družbi ter ne nazadnje njegovo duševnost.

Tekom analize sekundarnih virov ugotavljam, da se področju otrokovega čustvovanja v preteklosti ni posvečalo toliko pozornosti, kot se jo sedaj. Skozi intervjuje sem ugotovila, da

strokovni kader v vrtcih in šolah otroka obravnava celostno, ga opazuje, mu nudi pomoč na vseh področjih, kjer je to potrebno ter ga usmerja pri oblikovanju njegove osebnosti. Menim, da lahko v prihodnosti pričakujemo še več vključenosti otrokovega čustvovanja v šolski sistem.

Kot sem že omenila, pa razvojna pot vzgoje še zdaleč ni zaključena. Skladno z razvojem družbe se bo konstantno odvijal tudi razvoj na omenjenem področju. Glede na trenutne trende sama menim, da bo strmo napredovala tako imenovana "kiber vzgoja", v sam proces pa bo vpletenih vedno več dejavnikov, ki vplivajo na razvoj posamezne osebe.

2.2 Vzgoja vs. socializacija

Socializacija in vzgoja sta od nekdaj močno prepletena pojma. To potrjujejo številne teorije tega področja, trditev pa lahko potrdim tudi na podlagi analiz intervjujev, saj so vse intervjuvanke potrdile, da sta pojma močno povezana (nekateri ju dojemajo celo kot sopomenki).

Del socializacije, ki je neopazen in najbolj intenziven v mladosti, poteka tekom vsakdanjega življenja. Drugi del socializacije pa označimo s pojmom vzgoja; le-ta je organiziran, metodičen in nadzorovan (Peček 2009, 38).

Kot sem že omenila, je vzgoja namerna in načrtna, s točno določenimi cilji. Je torej namerna dejavnost, skozi proces katere se oblikuje človeka kot družbeno bitje. Socializacija medtem vključuje tudi nenamerne vplive in cilje, skozi proces socializacije se ne odvijajo poskusi nadzora obvladovanja poteka tega procesa. Vzgoja je torej neke vrste podzvrst socializacije. Ena izmed razlik med pojmom je tudi ta, da vzgoja poteka skozi aktiven odnos med vzgojiteljem in učencem, medtem ko socializacija ne kontrolira in oblikuje odnosov med posamezniki, vključenimi znotraj tega procesa (Peček 2009).

Pomočnica vzgojiteljice s trinajstletno prakso je skozi intervju opredelila povezavo med socializacijo in vzgojo. Sama omenjeno povezavo razume na ta način, da otroku postavi pravila in se jih strogo drži. Kljub jasno postavljenim mejam in pravilom pa hkrati otroku izkazuje naklonjenost in nežnost, s čimer mu nudi občutek varnosti in topline. Kljub strogemu odnosu do vzgojnih zakonitosti in pravil torej ohrani ljubeč in topel odnos, ki je ključen za otrokovo socializacijo.

Druga intervjuvana pomočnica vzgojiteljice, obe vzgojiteljici in učiteljica z dvoletno prakso razlike med vzgojo in socializacijo niso znale opredeliti. Sklepam, da je temu tako, ker se pojma skozi cel intervju pogosto pojavljata in zaradi delikatnosti ločevanja teh dveh pojmov niso želele podati odgovorov, ki bi bili morebitno napačni.

Kot sem že navedla v poglavju, ki se nanaša na pojmovanje vzgoje, sem med intervjujem z učiteljico s triintriidesetletno prakso v sklopu intervjuja, ki se nanaša na pojem socializacija, namenoma naredila krajši premor. Njen odgovor na temo primerjave pojmov vzgoja in socializacija je bil, da sama vzgojo dojema skoraj enako kot socializacijo. Z vzgojo otroke uči lepega vedenja, zaželenih in neželenih dejanj, norm, vrednot, otroka pa ne nazadnje

sooblikuje v samostojno osebo. Tekom vzgoje je vseskozi prisoten socializacijski proces. Prav tako se vzgoje šolskega otroka tekom pouka ne moreš lotiti primerno, v kolikor otrok nima razvitih želenih socializacijskih veščin in lastnosti.

Poudarila bi, da tudi sama menim, da so, sploh v šoli, otrokove socializacijske veščine zelo pomembne. Da je lahko pouk otrok uspešno voden znotraj razreda, morajo imeti vsi udeleženi učenci enakovredno razvite socializacijske veščine. Tako razred pravilno funkcionira kot celota, otroci spoštujejo pravila dela v skupini in upoštevanja avtoritete, pouk pa potemtakem lahko poteka nemoteno. S tem je zagotovljeno enakovredno podajanje znanja vsem udeležnim učencem.

V kolikor pa se posamezni otroci delu v razredu ne znajo prilagoditi, s tem pri osvajanju znanja ovirajo razred kot celoto.

Prav vse intervjuvanke so sklepčne v dejstvu, da sta socializacija in vzgoja tesno prepletena pojma, ki se ju ne da ločiti z enostavno ločnico.

Na socializacijo vplivajo obstoječa pravila in vrednote v družbi, po drugi strani pa so za vzgojo pomembne deklarirane vrednote. Socializacija potrjuje posameznikove aktivnosti, socializator pa je pri tem neaktiven, pri vzgoji pa gre za gradnjo posameznikovih in vzgojiteljevih aktivnosti (Peček 2009).

Cilj socializacije je posameznikova vključitev v družbo, vzgoja pa med svoje cilje prišteva emancipacijo, avtonomijo, sposobnost upravljanja itn.

Na socializacijski proces gledamo tako z vidika posameznika kot družbe, vzgoja pa je prepletanje družbenega, individualnega in odnosnega področja (Peček 2009).

2.3 Socializacija v vrtcu

Socializacija je zapleten in svojevrsten proces, tekom katerega posameznik spoznava svoje družbeno okolje (učenje razumevanja zahtev svojega okolja ter ustrezno odgovarjanje nanje). Znotraj tega procesa se ustvarjajo norme in pravila, ki veljajo v kulturi in družbi, posameznik pa jih postopoma sprejme za svoje, jih asimilira in ponotranji (Musek 1994, 12).

Predšolski otrok procese svoje socializacije podzavestno podoživlja skozi vse svoje življenje. Ne le, da se tekom socializacije priuči vedenja v skladu z družbenimi normami in pravili svoje starostne in spolne skupine, temveč se priuči tudi prilagajanja vedenja drugih članov socialne kategorije (Musek 1994, 13).

Menim, da so socializacijski procesi pri otroku, ki obiskuje vrtec, drugačni od tistih, ki ga ne. Kot sem že omenila, so prvi iz strani formalne institucije mnogo prej seznanjeni z družbenimi normami in pravili, hkrati pa imajo ob sebi veliko več vrstnikov, torej se prej priučijo prilagajanju vedenju drugih otrok. Ne nazadnje jim je tudi avtoriteta vzgojitelja (kasneje učitelja) predstavljena prej, tekom svojega bivanja v vrtcu pa so se znašli že v številnih socializacijskih situacijah, katere so posledično prej zmožni obvladovati sami (konflikti, neprijetni položaj, empatija ...)

Otroci so v vrtcu skozi obdobja učenja, razvoja, socializacije in bivanja nasploh izpostavljeni številnim konfliktom, ki nastanejo med otroci ali med otroci in vzgojiteljem. Ob dobri socialni klimi v skupini je seveda tek konfliktov manj. To osebje vrtca doseže s tem, da otroku predstavlja vzor obnašanja (tako glede medosebnih odnosov kot do predmetov), hkrati pa vzgojitelji do vedenja otrok ne smejo gojiti previsokih pričakovanj. V skupini mora biti vzpostavljena dnevna rutina, otroci pa morajo imeti tudi veliko časa za prosto igro. Tudi prehodi med rutino, prostim časom in načrtovanimi dejavnostmi morajo biti načrtovani (Logar 2011, 18).

Kljub temu, da so zgoraj naštetih kriteriji doseženi, pa je občasen pojav konfliktov popolnoma normalen. Ko nastopi kakršen koli konflikt, mora vzgojitelj otroka sprejeti z odobravanjem in zbrati vse informacije o situaciji, ki je vodila v nastali konflikt, otroku pa je nujno nuditi razumevanje in podporo (Logar 2011, 16).

Intervjuvankam sem zastavila primerjalno vprašanje po opredelitvi razlik v socializacijskem procesu pri otroku, ki je obiskoval vrtec, in tistem, ki ga ni.

Pomočnica vzgojiteljice s trinajstletno prakso meni, da je v socializacijskih izkušnjah otrok, udeleženih v vrtcu, in tistih, ki jih pred vstopom v osnovno šolo čuvajo doma, velika razlika. Svoj odgovor argumentira predvsem s tem, da je v vrtcu otrok načeloma vključen v širši krog ljudi (vrstniki, otroci drugih starostnih skupin, osebje vrtca ...). Na podlagi številnejših in raznolikih socialnih stikov se sooča s številnimi konflikti. Osebje vrtca pa stremi k temu, da otrokom ob konfliktnih situacijah stoji ob strani, jim razloži vzroke in posledice nastale situacije ter jih usmeri v iskanje prave rešitve. Intervjuvanka meni, da se vrtčevski otrok ob vstopu v osnovno šolo s konflikti lažje sooči kot otrok, ki vrtca ni obiskoval. Seznanjen je namreč s številnejšim naborom konfliktnih situacij, ki pa ga manj prizadenejo kot nekoga, ki je v določeni konfliktni situaciji prvič. Kot tipičen primer tovrstnega konflikta mi je predstavila pogostost raznih majhnih zamer med prijatelji v vrtcu. Otroci si ob eksplozivni užaljenosti ali jezi rečejo, da niso več prijatelji, da se ne marajo ali da se na primer ne bodo več igrali drug z drugim. Ker do takih besed v vrtcu prihaja vsakodnevno in so jih otroci že vajeni, se po navadi čez dve uri že pobotajo in se igrajo naprej, kot da se ni nič zgodilo. Ko pa je otrok v taki situaciji prvič, ga le-ta navadno prizadene. Otrok se počuti odrinjenega, užaljenega, kar mu lahko povzroči številna neprijetna čustva. Če se taka situacija zgodi v prvem razredu, bo otrok, ki je podobnih dogodkov vaju iz vrtca, veliko bolj sproščen in miren, za razliko od otroka, ki se v dani situaciji znajde prvič in ga slednja prizadene v veliko večji meri.

Sama sem prepričana, da morajo otroku ob soočenju s konfliktom znati pomagati tudi starši, a v vrtcu so te situacije (kot tudi vsi ostali socializacijski dogodki) pogostejši, pestrejši in obširnejši, kar otroku posledično omogoča pestrejšo socializacijo.

Vzgojiteljica z dvajsetletno prakso na tem mestu poudarja, da je pri socializacijskem procesu otroka ključno, da si nabira izkušnje. Skozi ponavljanje dogodkov, pester nabor izkušenj, razumevanja vzrokov konfliktnih situacij ter otrokovega predvidevanja o posledicah le-teh otrok razvije višjo stopnjo socializiranosti kot bi jo, če bi imel manj socializacijskih izkušenj. Ker ima vrtčevski otrok več možnosti za pestrejši nabor tovrstnih izkustev, tudi vzgojiteljica potrjuje, da so socializacijski procesi pri otroku, ki obiskuje vrtec, drugačni od tistih pri otrocih, ki ga ne.

Pomočnica vzgojiteljice z devetmesečno prakso pravi, da razlike v socializacijskem procesu otroka, vključenega v vrtec v primerjavi s tistim, ki vrtca ne obiskuje, definitivno so, glede na to, da vrtčevski otrok iz primarne socializacije prej vstopi v sekundarno socializacijo. V vrtcu

imamo drugačne poudarke glede socializacije kot doma. Starši otroku v prvi vrsti nudijo ljubeč zaščitniški odnos, medtem ko je v vrtcu najpomembnejše to, da otrok upošteva pravila in zna sodelovati z osebjem vrtca ter vrstniki. Seveda ljubeč odnos tudi v vrtcu ni izvzet, a gre za druge vrste odnosov.

Učiteljica s triintridesetletno prakso meni, da je največja razlika v socializaciji med vrtčevskim otrokom in tem, ki v šolo pride "od doma", ta, da ima prvi več izkušenj v tej borbi za obstanek. Otroci, ki so obiskovali vrtec, imajo bogatejše izkušnje glede prijateljstva, medsebojnega sodelovanja in pomoči drug drugemu. Sicer pa učiteljica vseskozi zagovarja stališče, da je tako na področju socializacije kot tudi same vzgoje najpomembnejši otrokov značaj, zato je nerada podaja razlike med otrokom, ki je obiskoval vrtec, in tistim, ki ga ni.

Učiteljica z dvoletno prakso na vprašanje ni odgovorila, saj meni, da glede na to, da pri svojem delu nima izkušenj z otroci, ki vrtca niso obiskovali, na to temo ne more podati kompetentnega odgovora.

Sama sem mnenja, da so bistvene razlike v socializacijskem procesu med vrtčevskimi otroci in tistimi, ki vrtca ne obiskujejo, v širini in raznolikosti nabora socialnih stikov, številnosti in različnosti izkušenj ter socialnih situacij, ki so jih otroci deležni, ne nazadnje pa menim, da je pomembno tudi dejstvo, da se z vrtčevskim otrokom ukvarjajo strokovni delavci s primerno izobrazbo za delo na tem področju, s čimer je otroku omogočen širši, kompleksnejši in obsežnejši socializacijski proces s številčnejšimi izkušnjami.

V socializacijskem procesu, tekom katerega se posameznik celostno izoblikuje, pa je treba upoštevati razne dejavnike, ki na osebo vplivajo. Med dejavnike, ki vplivajo na razvoj duševnosti, vedenja, mišljenja in čustvenega odzivanja, deli na tri skupine: dednost, okolje in lastno dejavnost (Musek 1994, 13).

Dedne zasnove opisuje kot potenciale, zapisane v dednih oziroma genetskih programih. Od okolja in lastne dejavnosti pa je odvisno, kako bodo ti potenciali uresničeni (Musek 1994, 13).

Učiteljica s triintridesetletno prakso, ki daje močan poudarek ravno na otrokov značaj, opozarja, da sama ne opaža bistvenih razlik med otrokom, ki je pred vstopom v šolo obiskoval vrtec, in tistim, ki ga ni. Bistvene so značajske poteze posameznega otroka. Na podlagi le-teh so nekateri otroci tako bolj odprti in dovzetni za socialne stike kot drugi, lažje sodelujejo z učitelji in vrstniki, so bolj ubogljivi in pripravljeni na osvajanje novih znanj (tako na izobraževalnem področju kot tudi na področju socializacije). Tudi otroci, ki so se pred

vstopom v šolo čuvali doma, imajo po njenih izkušnjah enako razvite socializacijske sposobnosti, so lepo vzgojeni in znajo slediti pravilom. Učiteljica meni, da ima lahko otrok bolj zaprtega ali problematičnega značaja slabše razvite socializacijske veščine tudi, če je bil vključen v vrtec.

Sama sicer ne zanemarjam velikega vpliva značajnih lastnosti na socializacijo in pripravljenost sodelovanja v socializacijskem procesu otroka, a menim, da strokovnost kadra, zaposlenega v vrtcu v večini primerov nudi ustrežnejše pogoje in uporablja primernejše postopke za pravilno soočanje z morebitnim značajsko problematičnim otrokom. Pomočnica vzgojiteljice z devetmesečno prakso je moje predvidevanje potrdila s primerom dečka, ki ga doma starši in stari starši niso mogli obvladati, zato so ga v tretjem letu starosti vpisali v vrtec. Dečku so bila v vrtcu postavljena enaka pravila kot vsem ostalim otrokom, vzgojiteljica in pomočnica sta ga postopoma uvedli v skupino, s starši pa so si izmenjali veliko izkušenj in napotkov za postopanje z otrokom. Posledično so starši tudi doma postavili drugačna pravila in vzpostavili rutino, ki dečku odgovarja. Tesno sodelovanje staršev s strokovnim osebjem vrtca je tekom dolgotrajnega dela obrodilo sadove in deček že izkazuje napredek v svojem obnašanju ter stikih z drugimi otroci.

Dedne zasnove in lastne dejavnosti se razlikujejo od otroka do otroka in vrtec nanje ne vpliva. Vrtec pa je velik del okolja otroka, ki je vanj vpisan. Tudi na tej točki lahko trdim, da je socializacija otroka, ki vrtec obiskuje, drugačna od socializacije otroka, ki ga ne.

Toličič in Smiljanič v svoji teoriji opredelita tri skupine dejavnikov, ki vplivajo na socialni razvoj otroka. Mednje uvrščata družino, okolje in vrstnike (Toličič in Smiljanič 1979, 22).

- Izmed vseh družbenih institucij ima v otroški dobi družina največji vpliv na socialni razvoj otroka.
- V veliki meri je otrokov socialni razvoj odvisen tudi od okolja, v katerem živi. Eden izmed dejavnikov socialnega okolja je širši družbeni kontekst, ki z oblikovanjem idealov, norm in morale vpliva na razvoj stališč in nazorov posameznika.
- Kot ključno dejavnost v dobi otroka Toličič in Smiljanič opredelita otroško igro. Le-ta se najpogosteje odvija med več otroci. V kolikor imajo otroci torej možnost obiskovanja vrtca, jim je omogočena vzpostavitev stika z večjim številom sovrstnikov. Avtorja ugotavljata, da imajo torej otroci, ki obiskujejo vrtec, na voljo pridobitev nove vrste izkušenj o socialnih stikih, skozi katere se naučijo nadzorovanja samega sebe, razsojanja, kaj je prav in kaj ni ter so skozi prijateljske odnose vključeni v življenje skupine,

posledično pa to privede do postopnega osvobajanja okov egocentričnosti (Toličič in Smiljanić 1979, 23–24).

Svoje intervjuvanke sem prosila, naj opredelijo dejavnik, ki je po njihovem mnenju ključen za otrokov socialni razvoj.

Vzgojiteljica z dvajsetletno prakso vrstnike postavi v prvo vrsto glede na pomembnost vpliva na socializacijo otroka. Vrstnikom po njenem mnenju sledi osebje vrtca, družino pa postavi na tretje mesto. Pomočnica vzgojiteljice s trinajstletno prakso na prvo mesto postavlja starše in osebje vrtca. Starši in vrtec morajo pri tem delovati usklajeno, z roko v roki, kar otroku zagotavlja rutino, varnost in doslednost pri doseganju zastavljenih socialno-vzgojnih ciljev.

Mlada vzgojiteljica z dvoletnimi izkušnjami meni, da je za otrokov socialni razvoj enako pomembno družinsko okolje in vrtec, v kar zajema tako strokovne vrtčevske delavke kot tudi vrstnike. V družini otrok zapolni svojo potrebo po toplini in ljubezni, v vrtcu pa ga vzgojiteljice naučijo na upoštevanje družbenosocialnih pravil in zakonitosti ter pravil, ki veljajo znotraj posameznih vrtčevskih skupin. Tudi vrstniki so pri socialnem razvoju nepogrešljivi, saj otroku omogočajo navezovanje stikov, sklepanje prijateljstev, razvoj empatije itn.

Tudi pomočnica vzgojiteljice z devetmesečno prakso se glede pomembnosti dejavnikov opredeli podobno kot mlada vzgojiteljica. Na prvo mesto postavi družino, ki je po njenem mnenju ključna za otrokov socializacijski razvoj. V kolikor so družinski odnosi neurejeni ali celo neprimerni, to po njenem mnenju na otroku pusti velik pečat, ne glede na ustreznost preostalih dveh dejavnikov, okolja in vrstnikov. Na drugo mesto pa uvršča vrtec. Sama meni, da so otroci, ki niso v vrtcu, prikrajšani za najbolj optimalne vrstniške stike.

Učiteljica s triintridesetletno prakso poudari, da morajo biti za otrokov optimalni socialni razvoj na voljo urejene družinske zadeve. Vrtec po njenem mnenju za otrokov socialni razvoj ni potreben, saj ga lahko vsega naučijo člani njegove družine ali drugi člani okolja, v katerem živi. Kljub temu, da otrok ni v vrtcu, lahko osvoji prav vsa znanja in veščine, ki jih osvajajo vrtčevski otroci in je lahko enako globoko seznanjen s svojim širšim okoljem. Prav tako ni nujno, da je prikrajšan za pristni stik z vrstniki, saj lahko do slednjega pride tudi kako drugače. V praksi sicer opaža, da je vrstniških stikov med predšolskimi otroci, ki niso vključeni v vrtec, vedno manj. Naloga staršev je, da otroku zagotovijo tudi druženje z

vrstniškimi skupinami, kjer se izoblikujejo prva prijateljstva, občutek pripadnosti skupini in se nauči prilagajanja ostalim.

Sama menim, da so prav vsi dejavniki potrebni. Kot osnovni dejavnik, katerega ustreznost mora biti zagotovljena za otrokovo optimalno socializacijo, pa postavljam družino. Številni teoretiki poudarjajo pomen ljubezni in topline na otrokov vsesplošni razvoj in sama temu pritrjujem. Šele ko so zagotovljeni osnovni pogoji po varnosti, ljubezni in družinski pripadnosti, lahko otrokov socializacijski proces nadgrajujemo.

Vrtec kot formalna vzgojna in socializacijska institucija otroku torej nudi veliko oporno točko za učenje in spoznavanje. Otroci, ki so tega deležni, so tudi na tej točki v prednosti pred otroci, ki do vpisa v osnovno šolo ostajajo doma.

Kot je omenila tudi ena izmed intervjuvank, lahko predšolski otrok do pristnega vrstniškega stika, ki je za njegovo socializacijo zelo pomemben, pride tudi, če vrtca ne obiskuje. Ker otrok v vrstniških skupinah osvoji številne socializacijske veščine ter se priuči mnogih novih znanj, pa trdim, da bi morali biti vrstniški stiki v čim večji meri omogočeni vsem predšolskim otrokom. Predšolski otrok se v otroških skupinah nauči prilagajanja in podrejanja skupini, opravljanje svojih nalog in upoštevanja pravil. Otrok tekom druženja s prijatelji razvije empatijo, moralo ter razširi številne spoznavne sposobnosti.

Otrokove spoznavne sposobnosti med drugim vplivajo tudi na razvoj različnih vidikov socialnega razumevanja, kamor prištevamo teorije uma, empatije in prosocialnega vedenja (Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 49).

Teorija uma

Otrokovo razumevanje mentalnih stanj, kot so prepričanja, čustva, želje in namere drugih ljudi, se v veliki meri razvija med drugim in petim letom starosti. Malčki, stari dve leti, imajo po Wellmanu obdobje "psihologije želje". To pomeni, da otrok razume, da se posameznik vede v skladu z lastnimi željami (Wellman v Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 49).

Ko je otrok star tri leta, nastopi obdobje "psihologija prepričanje – želje", v katerem pride do razumevanja, da posameznikova mentalna stanja predstavljajo reprezentacije, in ne predmetov oz. zunanje situacije. Otroci že razumejo, da se posameznik vede v skladu s svojimi željami, ne razumejo pa še dejstva, da so posameznikova prepričanja lahko napačna (Wellman v Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 49).

Med četrtem in šestim letom starosti se oblikuje teorija uma, ko otroci razumejo mentalna stanja kot interpretacijo, ne pa kot realnost. Otroci razumejo, da so posameznikova prepričanja lahko različna od njemu lastnih in da so lahko napačna (Wellman v Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 50).

Razvoj teorije uma kot simbolni sistem navaja govor, ki se v obdobju zgodnjega otroštva pri otroku hitro razvija (Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 51).

- Z razvojem teorije uma je močno prepleten razvoj empatije. Sposobnost posameznika, da se vživi v položaj druge osebe in razume njena čustva, zaznave in načine reševanja težav poteka od globalne empatije (obdobje dojenčka), do splošnega razumevanja življenjskih izkušenj drugih (obdobje mladostništva) (Harris v Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 52).

Hoffman (Hoffman v Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 52) razlikuje med štirimi stopnjami razvoja empatije. V prvi stopnji, ki jo avtor teorije poimenuje globalna empatija, se novorojenček avtomatično odzove na jok drugega novorojenčka, saj na tej stopnji še ne razlikuje dveh ločenih psihičnih entitet. Sledi stopnja egocentrične empatije, v kateri otrok še ne razume, kdaj je v stiski on in kdaj drug otrok, vrstniku pa kot rešitev ponudi enako tolažbo, kot bi ji v podobni situaciji želel dobiti sam. Tretja stopnja, stopnja kvazi egocentrične empatije nastopi, ko otrok razume, da stres doživlja nekdo drug in ne on sam, rešitev pa je še vedno nudenje enake tolažbe, kot bi jo želel prejeti sam. Zadnja stopnja v razvoju empatije je stopnja prave empatije, ki se prične, ko se otrok zaveda, da so misli, občutki in želje drugih različne od njegovih. To mu omogoči, da se pravilneje vživi v čustva in potrebe drugih ter jim posledično lahko nudi ustreznejšo obliko pomoči. Čustvene reakcije otroka na težave drugih lahko potekajo zavestno (otrok razume čustva drugih in nanje reagira prostovoljno), ali avtomatično (kljub temu da otroku v zgodnjem otroštvu spoznavne sposobnosti še ne omogočajo pravega empatičnega razumevanja in odzivanja, kljub temu pa je zmožen intenzivnega empatičnega odziva) (Hoffman v Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 52).

Hoffman pa v svoji teoriji govori tudi o petih načinih prebuditve empatičnega distresa (odvisni so predvsem od stopnje otrokovega spoznavnega razvoja). Prvi tri načine avtor opiše kot primitivne, avtomatične in neprostovoljne. Ključni so predvsem v obdobju dojenčka, malčka in zgodnjega otroštva, pomenijo pa posnemanje reakcij, kretenj in gest bližnjih oseb, klasično pogojevanje (povezovanje dražljajev) ter direktno asociacijo (na podlagi izkušnje v preteklosti prebudi čustva, ki se ujemajo s čustvi osebe v distresu). Z

višjo stopnjo otrokovih spoznavnih možnosti pa sta povezana zadnja dva načina prebuditve empatičnega distresa. Posredna asociacija (empatični odziv povzroči verbalno posredovanje) in prevzete vloge (posameznik se postavi v položaj drugega in se vživi v njegova čustva) se lahko pojavita tudi brez prisotnosti osebe, ki je v distresu (Hoffman v Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 53).

- Pomembni mejniki v socialnem razvoju otroka se zgodijo že v obdobju dojenčka. Spontani socialni nasmeh se pojavi že med četrtem in šestim tednom starosti, med petim in šestim mesecem pa poteka razvoj diferenciacije razumevanja sebe, po analogiji pa tudi razumevanja drugih. Slednje vodi v vključevanje v preproste socialne igre (z odraslo osebo)⁹ in komunikacijo z vrstniki¹⁰ (Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 53).¹¹ Razvoj skupne vezane pozornosti je prav tako pomemben premik v socialnem razvoju, ki se razvije v šestem mesecu starosti, pomeni pa sledenje pozornosti drugemu.¹² Za dojenčke, stare okoli devet mesecev, je kot oblika skupne vezane pozornosti značilno socialno sklicevanje. Ko se dojenček znajde v situaciji, ki je sam ne zna razložiti, si pri interpretaciji pomaga z opazovanjem čustvene reakcije mame ali očeta (Carpendale in Lewis v Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 53).

Okoli enega leta starosti nastopi obdobje, v katerem malček sam usmerja pozornost odraslih na zunanje predmete (kazanje s prstom z namenom izražanja prošelj in želja).¹³

“Tomasello (1995) poudarja, da skupna vezana pozornost ni le usmerjanje pozornosti dojenčka in odraslega v isto smer ali k istemu predmetu, temveč pomeni zavedanje obeh posameznikov, da usmerjata svojo pozornost na isti predmet oz. gre za dojenčkovo oz. malčkovo razumevanje sebe in drugih kot oseb, ki imajo lastne namene in cilje, pomembna pa je tudi za dojenčkov oz. malčkov govorni razvoj.” (Tomasello v Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 53).

Po osvojitvi sposobnosti posnemanja namernih dejanj s predmeti oz. socialnega posnemanja, malček vse pogosteje svoja dejanja usklajuje z igračami (oz. predmeti) s socialnimi dejavnostmi.¹⁴

---

⁹ Na primer igra skrivalnic.

¹⁰ Dejavno ali nedejavno odzivanje na dotik vrstnikov.

¹¹ Socialnih stikov je med dojenčki več, le nimajo igrač.

¹² “Dojenček usmeri svoj pogled v smer, v katero odrasla oseba kaže s prstom, ali sledi smeri pogleda odrasle osebe.” (Carpendale in Lewis, 2006 v Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 53).

¹³ Gre za t. i. proimperativne geste.

Intervjuvanka z devetmesečno prakso pomočnice vzgojiteljice pove, da se otrok največ nauči prav z opazovanjem in posnemanjem. Strokovni delavci vrtca se morajo vseskozi zavedati, da jih otroci opazujejo ter se po njih zgledujejo in morajo zatorej paziti na svoje vedenje, govor in medsebojne odnose.

Razumevanje socialnih pravil je ena izmed najpomembnejših razvojnih nalog v obdobju zgodnjega otroštva, zato jih pri razlagi socialnega razvoja ne gre zanemariti. S socialnimi pravili se otroci srečujejo tako v družinskem okolju, kot v vrtcu ter širših socialnih okoljih. Raziskave na tem področju so pokazale, da postanejo otroci pozorni na socialna pravila ob koncu drugega leta starosti. V sklop razumevanja socialnih pravil je vključeno razumevanje moralnih, konvencionalnih pravil in pravil ki se tičejo otrokove varnosti ¹⁵ (Smetana v Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 54).

Vzgojiteljici, ki sta z mano sodelovali pri intervjuju, poudarjata pomembnost socialnih pravil. Otrokom pravila, ki veljajo v družbenem okolju in znotraj vrtca, približata skozi razne socialne igre, pogovore, pesmice in ostale dejavnosti, ki se izvajajo v vrtcih. Pomembno je, da so delavci vrtca pri učenju in tolmačenju socialnih pravil dosledni in nepopustljivi, pravila pa so za vse otroke enaka.

Otroci tako že zelo zgodaj sami vedo, kdaj so storili napako. V kolikor užalijo ali celo poškodujejo drugega otroka vedo, da se morajo opravičiti in to tudi storijo. Vzgojiteljica z dvajsetletnimi izkušnjami pove, da se otroci med seboj tolažijo, iščejo skupne rešitve, se pobotajo in opravičijo drug drugemu in si med seboj povedo, če je kdo naredil kaj narobe. Glede upoštevanja socialnih pravil opaža, da se otroci zgledujejo po njej in starših oziroma drugih odraslih osebah (drugega otroka denimo tolažijo z njenimi besedami ...).

Raziskave, ki so bile izvedene na tem področju, so pokazale, da otrok pri dveh letih in pol že loči med kršitvijo moralnih in konvencionalnih pravil (kršitev moralnih pravil ocenjujejo kot resnejšo) (Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 54).

Otroci v zgodnjem otroštvu so spoznavno, govorno, čustveno in socialno kompetentni, učenje in spoznavanje (zlasti v socialnem kontekstu) pa sta ravno v zgodnjih razvojnih obdobjih

---

¹⁴ V vrstniških socialnih interakcijah sta prisotni sodelovanje (npr. delitev igrač) in konfliktno vedenje (npr. odvzem igrače).

¹⁵ Moralna pravila pomenijo kategorične sodbe o tem, kaj je prav in kaj ni, konvencionalna pravila se nanašajo na vedenje v socialnem kontekstu (obnašanje, pozdravljanje ...), pravila, ki se nanašajo na varnost, pa temeljijo na vedenju, ki bi utegnilo ogroziti otrokovo varnost, zdravje.

pomembna za nadaljnji razvoj, učenje in izobraževanje (Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 7).

Tudi moje intervjuvanke opažajo, da so otroci že zelo zgodaj dovzetni za dojetje tega, kaj je prav in kaj je narobe (okrog tretjega leta).

Pomočnica vzgojiteljice s trinajstletnimi izkušnjami meni, da je otrok za socialni razvoj najbolj dovzeten med tretjim in šestim letom. To je namreč obdobje posnemanja, z gledovanja, oblikovanja prvih medsebojnih odnosov, hkrati pa takrat otrok uveljavlja svoj prav (svojo trmo), pri čemer mu morajo biti jasno začrtane meje, ki jih ne sme prestopiti.

Nove in bolj kakovostne socialne interakcije v zgodnjem otroštvu otrok razvije z vključevanjem v socialne skupine in skupine vrstnikov. Za udejstvovanje v tovrstnih skupinah je pomembno, da otrok razvije sposobnosti komuniciranja, recipročnosti v odnosih, razumevanje perspektive drugih, empatije in skupnega reševanja težav. Otroci, ki so vključeni v socialne skupine, pogosteje kažejo naklonjenost do svojih vrstnikov, bolje sklepajo kompromise in se redkeje poslužujejo nasilnega obnašanja (Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 54–55).

Intervjuvanke, zaposlene v vrtcu, otroke postopno uvedejo v medsebojne stike. Pri tem je pomembno, da otroka nežno pripraviš na vključitev v skupino. Z individualnim pristopom se mu približa ostale vrstnike, tekom igrice, pogovora ter ostalih vrtčevskih dejavnosti se otrok sprosti in se poveže z drugimi otroci. V starostni skupini do treh let je otrokova pozornost usmerjena pretežno na odrasle osebe v vrtcu. Takrat je pomembno, da odrasle osebe otroku predstavijo dober zgled, ga uvedejo v socialne stike, z njim komunicirajo, se z njim (tudi individualno) igrajo. Po tretjem letu starosti pa se otroci tudi tekom pristočasnih dejavnosti igrajo med seboj, se družijo, sklepajo prijateljstva in se povezujejo v skupine.

Menim, da je za otrokovo optimalno vključitev v vrstniške skupine najbolje, da so le-ti z vrstniki obdani že zgodaj.

Druženje z vrstniki močno vpliva na otrokov socialni razvoj. Z vsakim letom se število stikov, ki jih ima otrok, poveča, ob koncu predšolskega obdobja pa se otrok prične zavedati, da v skupini deluje kot posameznik, ki je sicer podoben ostalim, hkrati pa ga od drugih ločijo nekatere lastnosti. Otrok spozna, da v dani situaciji misli in čuti podobno kot ostali, hkrati pa se zaveda, da so stvari videti različno, če nanje gledamo iz različnih stališč (zornih kotov). Na

tej točki se otrok približa spoznanju, da je vzajemnost temelj vsakega družbenega odnosa ter da so moralna pravila vezana na odnose med posamezniki (Zupančič in Justin 1991, 31).

Skozi intervjuje sem ugotovila tudi, kako se vrstniški vpliv na otroku odraža v praksi. Pomočnica vzgojiteljice z dvanajstletno prakso meni, da vrstniška družba v predšolski dobi otroku olajša vstop v prvi razred osnovne šole. Sama je zaposlena v podeželskem vrtcu, kjer otroci, ki so bili skupaj v vrtcu, kasneje obiskujejo tudi isto šolo. Opaža, da se otroci vstopa v šolo veselijo, saj vedo, da bodo obkroženi s svojimi dotedanjimi prijatelji. Tudi v kolikor se vrtčevski otrok vpiše v osnovno šolo v drug kraj, kjer bodočih sošolcev še ne pozna, se novih stikov ne boji, temveč se veseli novih prijateljev. Tak otrok je namreč že vajen sklepati nove socialne stike. Prehod iz vrtca v osnovno šolo je tako zanj manj stresen in šolo rad obiskuje.

Vzgojiteljica z dvajsetletno prakso opozarja, da je za otroka, ki v vrtec ni bil vključen, vstop v osnovno šolo lahko neprijeten. V kolikor je otrok obkrožen pretežno z odraslimi osebami, od katerih je vajen prejemati veliko pozornosti, bo tudi v razredu sprva zahteval učiteljevo pozornost in mu bo nelagodno, ker bo te pozornosti premalo. Hkrati se v medsebojnih odnosih z drugimi otroki ne razume najbolje (delitev igrac, pravila iger itn.), konflikti pa ga prizadenejo močnejše kot otroke, ki so tega že vajeni.

Tudi pomočnica vzgojiteljice meni, da se otrok, ki pred vstopom v osnovno šolo ni imel primernih vrstniških stikov, težje sprejema tekmovalnost z drugimi otroci ter se jim podredi, kadar je to potrebno. Tudi ona opozarja na otrokovo težnjo po pozornosti, ki je po njenem mnenju bolj izrazita pri otrocih, ki so obkroženi z odraslimi osebami.

Učiteljica z dvoletno prakso v prvih dveh razredih pri svojem delu nima izkušenj z otroci, ki vrtca ne bi obiskovali. Sklepa pa, da otroci v vrtcu spoznajo več oblik socialnih stikov in tako lažje delujejo v razredu (spoštujejo pravila, poslušajo in se podredujejo razredu).

Učiteljica s trintridesetletno prakso, ki ima izkušnje tudi z otroci, ki vrtca niso obiskovali, pravi, da so vrstniki zelo pomembni, saj se otrok tekom druženja z njimi priuči, kako se vesti v medosebnih odnosih. Meni, da se v vrtcu otroci naučijo pomoči drug drugemu in sklepajo prva prijateljstva, kar na njih seveda pusti močni odtis. Na podlagi svojih dolgoletnih izkušenj pa učiteljica poudarja, da so pomembni tudi vzorci, ki jih otrok opazuje doma. V kolikor so le-ti kvalitetni, se otrok med sovrstniki bolje znajde in je sposoben pravilnejših reakcij na različne socialne situacije. Še vedno pa poudarja pomembnost otrokovega značaja. Sama ima izkušnje tudi z vrtčevskimi otroci, ki še v prvem in drugem razredu niso imeli razvitih

medsebojnih odnosov ter niso bili sposobni navezovanja kvalitetnih vrstniških stikov. Po drugi strani pa ima odlične izkušnje z otroci, ki so se pred vstopom v prvi razred čuvali doma. V kolikor je otrok komunikativen in socialen, se v razred hitro vklopi, v kolikor pa ima razvito nižjo stopnjo komunikativnosti, pa meni, da ima težave tudi pri navezovanju socialnih stikov v vrtcu.

Tudi sama se strinjam, da otrokove značajske lastnosti predstavljajo velik delež pri njegovem vključevanju v vrstniške stike ter sklepanje prijateljstev. Ravno otrokova komunikativnost in odprtost mu pomagata pri razumevanju in ustvarjanju socialnih odnosov, vrtec pa ni predpogoj za razvoj teh sposobnosti, četudi ima zaradi večjega obsega socialnih stikov in strokovnosti ljudi, ki otroke v socializacijskem procesu usmerjajo, bolj optimalne pogoje za socializacijo z vrstniki.

O pozitivnih in negativnih vplivih, ki jih imajo vrstniki na posameznega otroka, so intervjuvanke, zaposlene v vrtcu, sklepčne. Otroci se naučijo deliti stvari, sklepajo prijateljstva, razvijejo sposobnost empatije ter ostalih čustev, si med seboj pomagajo, hkrati pa vrtec (oz. kasneje šola) raje obiskujejo, saj se veselijo druženja. Poleg osvajanja večšine navezovanja ter ohranjanja socialnih stikov razumejo, da sami ne morejo biti prejemnik vse pozornosti, ter da je v vseh odnosih prisotna potreba po prilagajanju. Za njihov socializacijski proces je zelo pomembno, da se naučijo prilagajanja in pravilnega socialnega izražanja. Negativni vrstniški vplivi, ki so kratkotrajni, pa so predvsem posnemanje kakega neprimerne vedenja (kletvice, nagajanje itn.) ter povzročanje neprijetnih občutkov pri drugemu zaradi žalitve, nestrinjanja ali neprilagajanja.

Učiteljica z dvoletno prakso meni, da otroci znotraj vrstniških socialnih odnosov postanejo bolj strpni ter razvijejo sposobnost izražanja čustev in občutij. Bolj izkušena učiteljica meni, da vrstniška družba otroku nudi drugo razsežnost socialnih izkušenj, ki se odraža predvsem v sposobnosti sklepanja prijateljstev ter pomoči sočloveku. To sta po njenem mnenju hkrati najpomembnejša vpliva vrstnikov. Obe pa kot negativni vpliv vrstnikov na prvo mesto postavita posnemanje neželenih dejanj. Občasno pride tudi do izključitve posameznega otroka iz skupine (ga zbadajo, se z njim ne družijo ...), kar pa v razredu s pogovorom hitro rešijo.

Tudi vzgojiteljica z dvoletno prakso meni, da je negativnih vplivov vrstnikov zelo malo. V kolikor se otroci med seboj skregajo ali kdo koga užali, to seveda vodi v neprijetne občutke, ki pa so kratkotrajni, nastali konflikt pa v vrtcu hitro rešijo, s čimer se otrok sezna z novimi socialnimi situacijami ter pridobi nove izkušnje.

Odnosi z vrstniki so najpristnejši takrat, ko v bližini ni odrasle osebe, prav tako je tudi vpliv vrstnikov na otroka takrat najmočnejši. Vpliv vrstniške družbe na otroka je odvisen tudi od velikosti te skupine. V kolikor je v eni prijateljski skupini otrok manj, so le-ti med seboj močnejše povezani ter imajo na posameznega otroka večji vpliv (Zupančič in Justin 1991, 31–32).

Prva prijateljstva, ki so eno izmed najbolj avtentičnih oblik prosocialnih odnosov, se oblikujejo v zgodnjem otroštvu, njihovo bistvo pa je, da se razvijejo v osebno vpletene odnose¹⁶. Tovrstna prijateljstva se prepletajo z razvojem normativne odgovornosti¹⁷ (Kroflič 2007 v Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 55).

Prva prijateljstva, sklenjena v obdobju malčka, so razmeroma kratkotrajna, sklenjena na podlagi materialnih dejanj (npr. posojanje igrače), končajo pa se z negativnimi materialnimi ali fizičnimi dejanji (npr. odvzem igrače, udarec). Značilnosti zgodnjih prijateljstev so dotiki in sodelovanje. V zgodnjem otroštvu pa razvoj prijateljstva poteka v smeri dolgotrajnega recipročnega odnosa (vsakdo lahko pričakuje pomoč, ko jo potrebuje), v tem odnosu pa so pomembne posameznikove osebne lastnosti. Ko pride do zavrnitve pomoči ali zlorabe zaupanja, se prijateljstvo konča. Do prepira redkeje pride pri otrocih, ki bolje razumejo prepričanja in čustva drugih. Taki otroci se pogosteje vključujejo v različne dejavnosti (npr. igro) (Dunn in Cutting 1999 v Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 55).

V obdobju srednjega otroštva pa se v prijateljske odnose povezujejo otroci, ki drug drugega razumejo, si delijo misli, čustva in skrivnosti. Na tej točki prijateljstvo postaja relativno trajen odnos, ki temelji na podobnih interesih in osebnoznanih značilnostih (Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj, 2008).

Raziskave¹⁸ so pokazale, da šolski otroci, ki so predhodno obiskovali vrtec, do stopnje avtonomnega moralnega presojanja pridejo prej, kot tisti, ki vrtca niso obiskovali. V vrtčevskem okolju se med otroki in vrstniki ter otroki in vzgojitelji odvijajo raznolike oblike sodelovanja¹⁹ (Zupančič in Justin 1991, 32). Povzamemo lahko, da vzgojno-varstvene ustanove, kot je vrtec, spodbujajo razvoj otrokovega moralnega spoznavanja.

---

¹⁶ Čustveno varno okolje, prijateljski odnosi.

¹⁷ Gre za razvoj prosocialnih motivov, čeprav otrok še ne zmora etične presoje.

¹⁸ Raziskave v svetu – Ruffy; pri nas – Hrovat, Zupančič.

¹⁹ Med te oblike uvrščamo pogovore, vzgojiteljevo pojasnjevanje, skupno reševanje problemov in sprejemanje odločitev, celo spore ...

Da je vrtčevsko okolje za otrokov socialni razvoj ugodno okolje, torej potrjujeta tudi avtorja Zupančič in Justin v knjigi *Otrok, pravila, vrednote – otrokov moralni in socialni razvoj*. Kljub vsemu pa ne gre pozabiti na negativne vplive tega okolja. Med prve zagotovo uvrščamo prezgodnjo ločitev otroka od staršev (prezgodnje oddajanje otrok v jasli)²⁰ (Zupančič in Justin 1991, 32).

Intervjuvanke so se kljub anonimnosti intervjuja nerade opredelile do možnih negativnih vplivov, ki jih vrtčevsko okolje lahko ima na otroka. Učiteljica z dvoletnimi izkušnjami je omenila morebitno neprimernost s strani posamezne vzgojiteljice, a sama se tekom svojega dela ni seznanila z otrokom, ki bi nosil posledice neprimerne vzgoje s strani delavke vrtca. Pomočnica vzgojiteljice z devetmesečno prakso trdi, da dolgoročnih negativnih vplivov vrtca ni. V kolikor ima otrok v vrtčevski skupini odraslo osebo, ki v svojem poklicu ni zaradi pravega namena, bi se to lahko odražalo na njegovem socialnem razvoju, a tudi sama tovrstnih izkušenj nima. Vrtčevsko osebje je usposobljen kader, posledično pa so otroku omogočeni optimalni pogoji za njegov vsesplošen razvoj.

Na tej točki bi opozorila na prezgodnjo ločitev otroka od matere, s čimer se moje intervjuvanke niso strinjale. Vse so poudarile pomembnost ljubečega materinskega odnosa, a menijo, da zgodnja vključitev v vrtcu ni sporna za otrokov socialni razvoj.

Pozorni moramo biti tudi na negativne vplive vzgojno-varstvenih ustanov, kot so neprimerno velike skupine, neustrezni prostori itn. Ne nazadnje pa vrtčevske vzgoje nikakor ne gre zamenjevati za družinsko vzgojo, ki je nenadomestljiva (Zupančič in Justin 1991, 33).

Odnos med materjo in dojenčkom močno vpliva na kasnejši socialni in moralni razvoj (toplina, ljubkovanje, nežnost itn.). V kolikor otroku primanjkuje ljubečega telesnega stika, se povečuje verjetnost, da se bo v svojem okolju kasneje počutil ogroženega, se vedel napadalno in redkeje navezoval tesne socialne stike, težje bo sodeloval in obvladoval različne stresne situacije (Zupančič in Justin 1991, 3–4).

Človek ima močno potrebo po ljubezni, toplini in prijetnem telesnem stiku. Pomembnost naštetega v socializacijskem procesu potrjuje tudi eksperiment ameriškega psihologa Harryja Harlowa, ki je opičje mladiče ločil v osamo z namenom socialne deprivacije²¹, slednji pa ob

---

²⁰ Otrok med sedmim in dvanajstim mesecem najtežje prenaša ločitev od staršev.

²¹ Pomanjkanje ustreznih socialnih stikov.

koncu eksperimenta niso bili sposobni primerne socializacije in navezovanja stikov. Postali so nezaupljivi, agresivni in nezmožni sodelovanja s preostalimi opicami (Vicedo 2010).

Tudi moje intervjuvanke opažajo, da se na otroku odraža pomanjkanje ljubezni, ki naj bi jo bil deležen v družini. Pomočnica vzgojiteljice z devetmesečno prakso tako opaža, da se taki otroci v večji meri navežejo na odrasle osebe v vrtcu, saj so le-te do njih ljubeče in vzpostavljajo topel odnos. V kolikor otrok takega odnosa ni vajen, se na vzgojiteljice in njihove pomočnice naveže mnogo bolj.

Otrokovo obnašanje v vrtcu in kasneje v šoli, v veliki meri odraža težave v družini. Pomočnica vzgojiteljice s trinajstletnimi izkušnjami pri otrocih z neurejenimi družinskimi razmerami (tudi ko gre za kratkotrajne težave) opaža nemotiviranost, trmo, neposlušnost, nenadno osamitev in zapiranje vase ter ne nazadnje, žalost. Otrok po njenih izkušnjah naštetu odraža od tretjega leta starosti dalje. Pri tem poudarja, da neobičajne družinske okoliščine ne pomenijo nujno težav v razvoju otroka. V kolikor mama samohranilka, ki sama skrbi za otroka, otroku nudi ljubezen, toplino, hkrati pa zna postaviti meje, pravila ter vzdrževati rutino, ki jo otrok potrebuje, otroku nudi dobre možnosti za njegov socialni razvoj in ne moremo govoriti o tem, da bi bil otrok za kaj prikrajšan. Po drugi strani je vzgojiteljica z dvajsetletno prakso opozorila na primere ločenih staršev, kjer sta bila v vzgojo otroka še vedno enakomerno vključena tako oče kot mama, le-ta pa je bila zaradi njunih nestrinjanj in nasprotovanj za otroka veliko bolj sporna. Zmedla so ga namreč dvojna pravila, ni dobro presojal med tem, kaj je prav in kaj narobe, in se v vseh socialnih odnosih preveč podredil.

Tudi pomočnica vzgojiteljice z devetmesečno prakso opaža, da so otroci, ki imajo težave v vrtcu, po navadi tisti, ki doma ne dobijo dovolj pozornosti. Otroci pozornost potem iščejo v vrtcu s tem, da tepejo ali grizejo druge otroke, nagajajo ali se kako drugače obnašajo.²² Na podlagi otrokovega obnašanja je dostikrat razvidno, koliko pozornosti, ukvarjanja in časa mu namenijo družinski člani. V kolikor pa zaposlene v vrtcu opazijo spremembe v vedenju ali kakršnekoli nenavadne psihične spremembe, se o tem pogovorijo s starši. Slednji so jih dolžni obveščati o spremembah (kot so na primer smrt v družini, ločitev itn.), s tem pa se vzgojiteljica in pomočnica otroku približata na pravi način in mu pomagata skozi travmatično izkušnjo.

Tudi učiteljici sta tekom svojega dela že naleteli na otroka, ki je imel težave zaradi pomanjkanja družinske ljubezni ali pozornosti. V osnovni šoli otroci tega pomanjkanja ne

---

²² Ker petletni fant hlepi po pozornosti, ki je doma ne prejme, se v vrtcu polula v hlače.

izkazujejo več v tolikšni meri, v kolikor pa učitelji težavo opazijo, na to vseeno opozorijo starše.

Tako družinsko okolje, kot tudi vrtec ter vrstniške skupine so po mojem mnenju ključni za otrokov socialni razvoj. Slednji pa sovпада z moralnim razvojem otroka, saj je za optimalen napredek v procesu socializacije nujno, da otrok razume in ponotranji norme in moralo družbe, v katero je vključen.

Pri socialnem razumevanju otroka nikakor ne gre zanemariti otrokovega moralnega razvoja, ki se odvija hkrati z otrokovim vključevanjem v različne vrste socialnih interakcij v različnih socialnih kontekstih (Smetana v Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 56).

V moralni razvoj vključujemo čustveno dimenzijo (sočustvovanje), spoznavno dimenzijo (ocenjevanje socialnih izkušenj, presojanje in ocenjevanje pravilnosti dejanj) in vedenjsko dimenzijo (otrokovo vedenje v socialnih in moralnih konfliktih) (Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 56).

Prva raven moralnega presojanja je značilna za obdobje zgodnjega otroštva, otrokovo presojanje pa poteka na podlagi poslušnosti in strahu pred kaznijo. Moralne sodbe so na tej točki egocentrične in temeljijo na skrbi zase, motivacija je značilno zunanja (Kohlberg v Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2005, 56).

V zgodnjem otroštvu otroci pravilnost dejanja ocenjujejo na podlagi nastale (materialne) škode²³. Na prehodu zgodnjega in srednjega otroštva otroci razumejo, da moralna in socialna pravila delujejo na podlagi dvosmernosti socialnih odnosov, sodijo pa na podlagi posameznikove namere. Razumejo svoje dolžnosti in pravice, hkrati pa dolžnosti in pravice ostalih dojemajo kot recipročne. Pravična kazen je zanje tista, ki je sorazmerna z resnostjo prekrška in je enaka za vse (Kodelja v Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008, 56).

Vsi, ki so aktivno vključeni v proces otrokove socializacije (starši, osebje vrtca, učitelji ...), morajo otroku jasno in enostavno prikazati družbena pravila, norme in moralo ter jim orisati posledice neupoštevanja zgoraj naštetega. Hkrati morajo postaviti pravila in poskrbeti za konsistentno upoštevanje postavljenih meja tako z njihove kot tudi otrokove strani. Pomembno je tudi, da se med otroki ne dela razlik. Pravila ter posledice kršenja pravil morajo biti enakopravna za vse.

---

²³ Bolj sporno se jim zdi ponesreči razbiti tri kozarce, kot namenoma enega.

2.3.1 Socialni in čustveni razvoj predšolskega otroka

Tekom socializacije otrok razvija tudi vse kompleksnejša čustva, slednje pa se nauči razkrivati (ali tudi prikriti) ljudem v iz svoje okolice.

Doc. dr. Zdenka Šadel s svojo teorijo poudari vlogo čustvovanja v socializacijskem procesu. »Učenje spretnosti za interakcijo znotraj dane emocionalne kulture poteka v procesu emocionalne socializacije, ki nove člane oskrbi z vednostjo o čustvih, z repertoarjem emocionalnih stilov, veščin in navad v dani družbi. Družbene norme (pravila čustvovanja) vplivajo na interpretacijo, izražanje in vzbujanje čustev s tem, da opredeljujejo situacijsko primernost emocionalnih razlag in to, katera čustva so zaželeni.« (Šadl 1999, 155–156).

Bojana Benkovič s svojim prispevkom v zborniku Socialni in čustveni razvoj predšolskega otroka dobro predstavi pomen vzgoje in socialnega okolja na otrokov čustveni in socialni razvoj. Strinjam se z njeno trditvijo, da vzgoja ni zgolj poučevanje otrok oz. razvijanje njihovih razumskih sposobnosti, temveč pomeni tudi razvoj otrokovih socialnih čustvih. Vsa moralna, socialna in estetska vzgoja namreč sloni na otrokovem čustvenem doživljanju, pri tem pa nikakor ne smemo pozabiti na otrokove prirojene sposobnosti in posebnosti, saj ima vsak otrok namreč svojevrstno in enakovredno osebnost (Benkovič 2011, 7).

Avtorica prispevka trdi, da »vzgojen človek danes ni samo zdrav in izobražen ali poklicno usposobljen človek, temveč samostojna, preudarna, čustveno uravnovešena in socialno odgovorna osebnost«, s čimer izpostavi pomembnost celostne vzgoje človeka, tako telesne in razumske, kot tudi socialne in čustvene (Benkovič 2011, 7).

Strinjam se z avtoričinimi poudarki, da duševnega in čustvenega razvoja predšolskega otroka (tudi dojenčka) nikakor ne gre podcenjevati. »Glavna gibalna za otrokov duševni razvoj so v otrokovem socialnem okolju, predvsem v socialnih stikih otroka z njegovimi starši in vzgojitelji« (Benkovič 2011, 7).

V kolikor tekom predšolskega obdobja pride do škode na področju otrokovega čustvenega razvoja, se posledice tega izkazujejo v neuravnovešeni osebnosti (tudi odrasle osebe). Avtorica navaja primere pijančevanja, ljubosumnih izpadov ali ostrih konfliktov odraslih oseb kot primere čustvene neuravnovešenosti, katerih vzrok pripisuje neprimernim odnosom s starši ter zgrešeni čustveni vzgoji v predšolski dobi, ki je čustveno zelo občutljiva (Benkovič 2011, 8).

Vzgoja se je tekom svojega razvoja spremenila tudi na področju čustvene in socialne vzgoje (tema podzvrstema se v preteklosti ni posvečalo toliko pozornosti). Skozi razvoj pa je tudi na tem področju postopoma prišlo do opaznih sprememb. Sodobna vzgoja posveča veliko pozornosti čustvenemu razvoju (posebno predšolskega) otroka.

Tekom intervjujev sem ugotovila, da osebje vrtca v primerih, ko opazi neprimerne družinske okoliščine pri svojem varovancu, ukrepa in kolikor le lahko, poskrbi za otrokov nemoten razvoj. Slednje izkazuje še eno pozitivno plat otrokove udeležnosti v vrtcu, saj strokovno usposobljene osebe tam primerno ukrepajo v primerih motenj v otrokovem razvoju, hkrati pa ima otrok poleg družinskih članov v svojem okolju še druge osebe, ki so pozorne nanj ter na spremembe, ki jih doživlja.

Tudi učiteljici potrjujeta, da se osebje šole v takih primerih angažira in poskrbi, da so otroku težavne situacije olajšane v čim večji meri.

Kot številni drugi teoretiki tudi avtorica članka Socialni in čustveni razvoj predšolskega otroka opaza, da so čustva razvita že pri novorojenčkih.²⁴ Kljub temu, da se čustvovanje dojenčka podreja njegovim biološkim funkcijam²⁵ ter ne izkazuje vidnih socialnih značilnosti, pa le-ta kmalu začne s kazanjem zadovoljstva (smehljanje), po tretjem mesecu starosti pa že s kretnjami, mimiko ali čebljanjem kaže ugodje ob socialnih stikih. Mlajši kot je otrok, tem bolj nanj vplivajo čustva in manj njegov razum. Za predšolske otroke velja, da ne glede na njihovo inteligenco nanje v večji meri vpliva čustvovanje (Benkovič 2011, 8).

Zaradi močnega vpliva čustev moramo pri predšolskem otroku razvijati in pospeševati otrokova prijetna in pomirjujoča čustva²⁶. Na osnovi teh pa postopoma razvijamo otrokova novejša socialna čustva, ki so že nekoliko kompleksnejša.²⁷ Hkrati z razvojem socialnih čustev je potrebno zaviranje oziroma odstranjevanje vzrokov za razvoj neprijetnih in neprimernih čustev, s čimer otrok razvije negativna čustva.²⁸ Poleg usmerjanja otrokovega čustvenega razvoja je treba otroka priučiti samoobvladovanja, z namenom, da bo sam sposoben krotiti svoje izbruhe negativnih čustev (Benkovič 2011, 8).

---

²⁴ Pri novorojenčkih lahko opazimo občutke ugodja, neugodja, jeze, strahu ...

²⁵ Dojenčkovo čustvovanje služi predvsem samoohranitvi.

²⁶ Med osnovna čustva uvrščam: zadovoljstvo, veselje, čustveno varnost, ljubezen, zaupanje.

²⁷ Med kompleksnejša čustva uvrščam: dobroto, sočutje, obzirnost do drugih, prijaznost, optimizem, veselje do življenja ipd.

²⁸ Med negativna čustva uvrščam: jezo, strah, bes, trmo, žalost, obup, ljubosumje, maščevalnost, okrutnost, osamljenost, ogroženost ipd.

Otroka ljubezni ne moremo priučiti na drug način, kot da mu le-to nudimo. Otroška ljubezen je sprva sicer sebična (pogojena s čustvi ugodja in prijetnosti), z razvojem čustev, kot so nesebičnost, ljubeznivost, razumevanje, sočustvovanje ipd., pa se lahko razvije v najbolj optimalno obliko ljubezni (Benkovič 2011, 9).

Sprva ljubezen otroku nudijo starši in ožji družinski člani, le-to pa ima dolgoročne posledice za razvoj otrokove osebnosti. Tudi na tej točki lahko izpostavimo pomembnost družine kot otrokovega socialnega okolja ter njen močan in unikaten vpliv na otrokov socialni razvoj.

Benkovičeva meni, da morajo odrasli ljudje otroku nuditi občutek, da je v njegovi bližini ljubeča oseba, na katero se vedno lahko obrne po pomoč, toplino in razumevanje. S pravilnim spodbujanjem otroku pomagamo, da ponovno zbere svoje moči, se sooči s težavami, dolgoročno pa to za otroka pomeni osnovo za življenjski pogum, zaupanje samega vase, izogib strahu, plahosti in napadalnosti (Benkovič 2011, 9).

Na vprašanje, kaj sama v prvi vrsti nudi svojim varovancem, je pomočnica vzgojiteljice s trinajstletno prakso odgovorila, da so to toplina, varnost in spoštovanje. Odgovor vzgojiteljice z dvajsetletno prakso je bil zelo podoben.

Pomočnica vzgojiteljice z devetmesečno prakso pravi, da je največ, kar otrok potrebuje, njeno individualno posvečanje njemu. Poleg tega, da se z otrokom ukvarja in mu nudi pozornost, mu pomaga pri socializaciji in ostalih področjih, na katerih se otrok razvija.

Učiteljica z dvoletno prakso je poudarila, da je najpomembneje to, da otroku nudi osvajanje novih znanj na način, ki mu je blizu. Otroku se individualno posveti, tekom tega pa mu pomaga tudi pri osvajanju novih socialnih veščin ter ga sooča z moralnostjo in družbeno etiko. Učiteljica s triintridesetletnimi izkušnjami pravi, da kot strokovno usposobljena delavka otroku poleg posredovanja znanja na njemu primeren način otroku nudi oporo, in mu je vedno na voljo za pogovor. Sama opaža, da jo imajo otroci za velik vzor, zato poskrbi da je le-ta vzor kvaliteten, s tem da pazi na svoje reakcije, jih opozarja na to, kaj je prav in kaj je narobe ter jim postavlja zgled na področju zaželenega vedenja.

Tovrstna opora ni potrebna le predšolskim otrokom, temveč tudi mladostnikom in odraslim osebam. Ker pa imajo predšolski otroci, ki obiskujejo vrtec, poleg svojih družinskih članov redne in tesne stike tudi z drugimi odraslimi osebami, med katere prištevam predvsem vzgojiteljice, morajo biti slednje tople in ljubeče osebe, ki se zavedajo pomembnosti otrokovega čustvenega razvoja in so tudi na tem področju primerno izobražene.

Eno izmed vprašanj intervjuja je bilo tudi o morebitnih izkušnjah z delavkami v vzgojno-izobraževalnih ustanovah, ki zaradi različnih lastnosti po njihovem mnenju ne bi smele opravljati dela z otroki. Zaradi zagotovila, da je intervju anonimen, sklepam, da sem prejela realne odgovore. Pomočnica vzgojiteljice z devetmesečno prakso meni, da je takih oseb kar 40 %. Le-te naj ne bi imele potrpljenja za delo z otrokom, otroku ne znajo prisluhniti in jim nuditi topline, ki jo le-ta potrebuje. Preostale intervjuvanke so se opredelile, da na podlagi svojih izkušenj menijo da je 5–10 % ljudi, zaposlenih pri delu z otroki, takih, ki nimajo primerne osebnosti za opravljanje poklica. Sklepam, da ima pomočnica, ki je kot neprimerne opredelila večji odstotek ljudi, manj izkušenj ter na svoji poklicni poti še ni sodelovala z večjim številom oseb, da bi njen odgovor lahko jemala kot reprezentativen, ali celo alarmanten. Tudi odstotek, ki so ga navedle preostale intervjuvanke, sama ne bi opredelila kot ogrožajoč. V vsakdanjem življenju številni ljudje opravljajo poklice, ki jim niso naklonjeni, in realno je, da se to dogaja tudi na področju vzgojno-izobraževalnih ustanov. Ker pa sta v vsaki vrtčevski skupini zaposleni dve odrasli osebi, menim, da je verjetnost, da bi bili obe neprimerni za delo z otroki, zanemarljiva. Potemtakem predpostavljam, da druga zaposlena oseba otrokom nudi tisto, česar prva ne zmore.

Neke regulative na tem področju, ki je zelo delikatno, seveda ni, ima pa vsak vrtec svoj organ notranjega nadzora. V kolikor se opazi neprimerno ravnanje zaposlene osebe, se slednjo vzame pod drobnogled. Moje intervjuvanke se v praksi še niso srečale s primerom, ko bi oseba dobila odpoved delovnega mesta zaradi neprimernosti ali nestrokovnosti v odnosu do otroka.

Logarjeva pa opozarja tudi na tako imenovano poklicno izgorelost, katere žrtve lahko postanejo vzgojiteljice, v kolikor same sebi ter lastnemu čustvenemu in socialnemu razvoju ne posvetijo dovolj časa. Lastno vedenje in občutja vzgojiteljice pri svojem delu namreč prenašajo na otroke, kar so potrdile tudi moje intervjuvanke (Logar 2011, 16).

Kot zanimivost bi izpostavila še dejstvo, da so vse moje intervjuvanke v svoji poklicni karieri že doživele to, da so se na kakega otroka navezale bolj kot običajno in je bil zanje razhod s tem otrokom relativno težak. Vsaka ima za seboj eno tako izkušnjo, ki se je zgodila v začetku njene poklicne poti. Vzgoja otrok je zelo delikatno poklicno področje, ki zajema čustva, kot so ljubezen, toplina in naklonjenost. Hkrati pa je zelo pomemben tudi podatek, da si tovrstne poklice izbirajo osebe, ki imajo veselje za delo z otroci, močno razvit čut za sočloveka, hkrati pa so, po mojem mnenju, praviloma to nasplošno tople in ljubeče osebe. Povezava obojega

vodi v navezanost z otroki, ki kdaj pa kdaj preraste meje profesionalnega odnosa (ki so v teh poklicih zelo nejasne in meglene). Prav vse intervjuvanke so se na podlagi ene tovrstne izkušnje naučile same pri sebi postaviti meje navezanosti, kar pa nikakor ne pomeni, da so hladnejše in manj čustvene do otrok, s katerimi delajo. Učiteljica s triintridesetletno prakso trdi, da mora vsaka oseba, ki dela z otroki, sprejeti čustvena tveganja pri svojem delu ter razumeti, da niso nič slabše vzgojiteljice oziroma učiteljice, v kolikor ne presežejo meja navezanosti na otroka. Večletna praksa na tem področju te meje še dodatno utrdi.

Benkovičeva zavzema stališče pomembnosti starševskih vzgojnih dolžnosti. Ustrezen starševski odnos opredeli kot tistega, v katerem starši otroka že od začetka dojemajo kot samostojno osebnost in enakopravnega člana družine. Otroka je treba pripraviti na spoštovanje pravila medsebojnega življenja v družbi in prevzemanje družbene odgovornosti, kar se začne pri družini. Nekateri starši prevzemajo otrokovo odgovornost nase, kar kaže na premalo zavedanja o vzrokih raznih neprijetnih čustvenih "izbruhov" otroka. Ne gre namreč za "prirojeno slabo naravo", temveč se vzroki za tovrstna obnašanja skrivajo v okolju in napačni vzgoji²⁹ (Benkovič 2011, 9).

Kot sem v svojem diplomskem delu že poudarila, na otrokov socialni razvoj v veliki meri vpliva odnos z materjo, ki mora biti za najugodnejši otrokov socialni razvoj topel in čustven. Benkovičeva opaža, da nekatere matere zelo dobro skrbijo za dojenčkove telesne potrebe, medtem ko je z njim zelo malo v telesnem stiku (malo ga objema, poljublja, ljubkuje ...). Zaradi hladnega čustvenega tona, ki ga otrok zazna v teh primerih, se močno poveča verjetnost, da se bo otrok v svojem socialnem okolju kasneje počutil ogroženega, se bo vedel agresivno, težko navezoval stike ali vzpostavljaj socialne odnose. Taki otroci tekom odraščanja hitreje izgubijo nadzor nad stresno situacijo, zavračajo pomoč drugih ter jo sami redko nudijo (Benkovič 2011, 10).

Otroci po tretjem letu starosti v socialnih stikih predvsem posnemajo odrasle, katerim se podrejajo in spoštujejo njihova pravila. Druženje z vrstniki zelo vpliva na otrokov socialni razvoj, saj je predšolski otrok vsako leto bolj dovzeten za stike z osebami, s katerimi imajo skupno stopnjo socialnega razvoja. Tekom igre otroci prevzemajo določene družbene vloge, v katerih delujejo kot medsebojno podobni posamezniki, izmed katerih ima vsak svojo družbeno nalogo in se med sabo ločijo glede na nekatere lastnosti. Otrok tekom druženja z

---

²⁹ Otroci, ki se v svojem socialnem okolju srečujejo s prepri, surovostjo in brezobzirnostjo ter zadirčnostjo, neprijaznostjo in nepravičnostjo, ne bodo razvili optimalnih socialnih čustev, marveč bodo pri vzpostavljanju medosebnih odnosov do neke mere omejeni.

vrstniki spozna, kako njegovo delovanje učinkuje na druge ljudi v njegovem socialnem okolju ter ugotovi, da nekatere stvari dojema tako kot ostali otroci (Benkovič 2011, 11).

Vzgojiteljica z dvajsetletno prakso opaža, da se otroci zelo radi igrajo v tako imenovanih igralnih koticah, kjer se samostojno in brez vmešavanja odrasle osebe učijo različnih družbenih vlog, poklicev, itn.³⁰ S tem se odraža otrokovo učenje socialnih vlog skozi posnemanje odraslih oseb.

Otroci se samostojno ali skupaj z odraslo osebo skozi igrifikacijo³¹ poleg raznolikosti družbenih vlog priučijo tudi uporabe in namembnosti predmetov (na primer otroški kuharski pribor, kosilnice, tovornjaki, oprema za igranje zdravnikov ...). S pomočjo raznolikih igrač, ki posnemajo predmete, uporabljene vsakdanjem življenju odrasle osebe, se naučijo, kam uvrščamo posamezni predmet ter kakšna je njegova funkcija.

Tekom medsebojnih iger ter posnemanja odraslih se v otroku vzbudi tudi občutek za demokratičnost, ki je pomembna osnova za otrokovo delovanje v sodobni družbi. Eden izmed ciljev vrtca je tudi vzbujanje demokratičnega razmišljanja pri otroku.

Vrtci so torej odlično okolje, kjer se otroci lahko spoznavajo in družijo z vrstniki ter tako širijo svoje socialno znanje. Usposobljeni vzgojitelji bi se morali zavedati pomembnosti otrokovega socialnega razvoja ter ga spodbujati. Ker vrtčevski otroci z vzgojitelji preživijo veliko časa, slednji nosijo veliko odgovornost glede otrokovega socialnega razvoja.

Judith Rich Harris v svoji knjigi *Otroka oblikujejo vrstniki* slednje označi kot najpomembnejši dejavnik oblikovanja otrokove osebnosti, prepričanj, vrednot in ne nazadnje navad (Rich Harris 2007, 148).

Harrisova v svoji teoriji v vrstniško skupino uvrsti področje socializacije, razvoja osebnosti in kulturno transmisijo. Vrstniki so v njeni teoriji torej najpomembnejši za otrokov razvoj, tako v vrtcu kot kasneje v šoli. Otroku največ pomeni položaj, ki ga ima med drugimi varovanci, kar močno vpliva na otrokovo počutje tam (lahko mu je nadvse prijetno, ali pa neznosno) (Rich Harris 2007, 153).

Otroci se, kot tudi odrasle osebe, medsebojno primerjajo na vseh področjih. Harrisova trdi, da otroci, ki se družijo z dobrimi učenci, to postanejo tudi sami, tisti pa, ki so v družbi nagajivih vrstnikov, so tudi sami nagajivi (Rich Harris, 2007, 155).

---

³⁰ Igrajo se trgovino, gospodinjstvo in družino, policaje, zdravnike in paciente, šolo itn.

³¹ Igrifikacija je relativno nov pojem, ki označuje uporabo igralnih predmetov v neigralnih situacijah.

Menim, da na tej točki ne gre le za medsebojno primerjanje in tekmovanje (v eno ali drugo skrajnost). Otrok se od prijateljev, ki so dobri učenci, tudi sam nauči veščine učenja. Vrstniki so po mojem mnenju otroku tudi za zgled.

Obe učiteljici se na tej točki ne strinjata z mano. Na podlagi svojih izkušenj pravita, da otroci od vrstnikov praviloma prevzemajo "slabe navade", kot so nagajanje in neupoštevanje pravil, ki veljajo v razredu, ter njihovih navodil. Pritrjujeta pa, da problematičnemu otroku dobro dene, da se ga posedi k sošolcu ali sošolki, ki je vzoren učenec. Sicer tega ne storita z namenom, da bi mu postavili zgled, temveč z namenom, da blizu sebe nima učenca, s katerim bi lahko sodeloval pri svojem nevezornem vedenju.

Sama sicer vrstnikom priznavam velik vpliv na socialni razvoj posameznika, hkrati pa menim, da so nadvse pomembni tudi vzgojitelji in seveda družina. Socializacija se namreč začne prav v ožjem družinskem krogu. Otroci, ki se vključijo v vrtec, v začetku dajejo velik pomen odraslim osebam, zaposlenim tam. Le-te jim predstavljajo vzor, se od njih učijo ter se zgledujejo po njihovih dejanjih, hkrati pa jim odrasle osebe predstavljajo zavetje in točka rešitve njihovih težav in problemov. Pri najmlajših varovancih vrta vrstniške skupine postavljam na tretje mesto. Starejši kot je otrok, večjo pomembnost pripisujem vplivu vrstnikov.

Doroteja Logar v svojem članku Vpliv vrta kot institucija na socialni in čustveni razvoj predšolskega otroka poudarja, da imajo vzgojiteljice na otroke izredno močan vpliv, zato morajo biti vzgojiteljice strokovno usposobljene. Usposobljenost si pridobijo v času študija in prakse, pomembna pa je tudi njihova osebnost (Logar 2011, 16).

Kot sem omenila že na več mestih, tudi sama zavzemam stališče, da morajo biti delavci v vrtcih primerno usposobljeni, hkrati pa je nadvse pomembno, da se zavedajo močnega vpliva, ki ga imajo na številne otroke in njihov celostni razvoj. Tekom svojih intervjujev sem ugotovila, da so izkušnje pri delu z otrokom zelo pomemben faktor kvalitetnega vzgojitelja, pomočnika ali učitelja.

Vse intervjuvanke menijo, da je slovenski sistem dobro zasnovan, in da je kader, zaposlen v vzgojno-izobraževalnih ustanovah, primerno izobražen.

2.3.2 Predšolska vzgoja v vrtcih: Kurikulum za vrtce

Sam izraz kurikulum pomeni pot, potek ali proces, kar kaže na dejstvo, da pri kurikulumu ne gre za cilj, temveč za pot, ki predstavlja način doseganja ciljev vsakega otroka posebej, pri čemer pa dosega cilja ni nujna. Kurikulum za vrtce predstavlja nacionalni dokument, osnovan pa je na analizah, predlogih in rešitvah v predšolski vzgoji.

Kurikulum za vrtce je oblikovan za dnevne vrtčevske programe, v njem pa so prepoznani tako cilji predšolske vzgoje kot tudi njena temeljna načela. Hkrati predstavlja strokovno podlago za delo v vrtcih, namenjen pa je vzgojiteljem, ravnateljem in svetovalnim delavcem vrtcev. Kurikulum omogoča strokovno načrtovanje in kakovostno predšolsko vzgojo, kar je za nas ključnega pomena.

Kurikulum pokriva šest osnovnih področij dejavnosti: gibanje, umetnost, jezik, družbo, naravo in matematiko, ki pa predstavljajo le okvir, znotraj katerega strokovni delavci v vrtcu povezujejo, dograjujejo in dopolnjujejo predlagane vsebine in dejavnosti. Cilji so usmerjeni v otroka in njegove potrebe, vse od razvijanja otrokovih telesnih, intelektualnih in emocionalnih sposobnosti, pa do spodbujanja razvoja ter posredovanja znanj iz vsakodnevnega življenja in iz raznih področjih znanosti. Vse skupaj pa je seveda treba prilagoditi otrokovi razvojni stopnji in njegovim potrebam, za kar je nujen usposobljen kader (Kurikulum za vrtce 1999, 7).

Podrobneje bom predstavila dele kurikulumuma, ki se dotikajo otrokovega socialnega razvoja. Iz ciljev, načel in uresničitvev teh ciljev ter ne nazadnje načrtovanja vrtčevskih dejavnosti in programa je razvidno, da vrtec kot institucija velik del svojega dela namenja socializaciji otroka.

Pod cilje kurikulumuma sodi:

- *bolj odprt in fleksibilen kurikulum v različnih programih za predšolske otroke,*
- *pestrejša in raznovrstnejša ponudba na vseh področjih dejavnosti predšolske vzgoje v vrtcih,*
- *bolj uravnotežena ponudba različnih področij in dejavnosti predšolske vzgoje v vrtcu, ki hkrati ne onemogoča poglobljenosti na določenih področjih,*
- *večje omogočanje individualnosti, drugačnosti in izbire v nasprotju s skupinsko rutino,*

- *oblikovanje pogojev za večje izražanje in ozaveščanje skupinskih razlik (nediskriminiranje glede na spol, socialno in kulturno poreklo, svetovni nazor, narodno pripadnost, telesno in duševno konstitucijo),*
- *večje upoštevanje in spoštovanje zasebnosti ter intimnosti otrok,*
- *dvig kakovostnih medsebojnih interakcij med otroci ter med otroci in odraslimi v vrtcu,*
- *rekonceptualizacija in reorganizacija časa v vrtcu,*
- *rekonceptualizacija in reorganizacija prostora in opreme v vrtcu,*
- *večja avtonomnost in strokovna odgovornost vrtcev in njihovih socialnih delavcev,*
- *povečanje vloge evalvacije (kritičnega vrednotenja) pri načrtovanju življenja in dela v vrtcu,*
- *izboljšanje informiranja in sodelovanja s starši (Kurikulum za vrtce 1999, 10).*

Poleg teh ciljev kurikulum našteva tudi 16 načel in načinov za uresničevanje teh ciljev. Prvo načelo je načelo demokratičnosti in pluralizma, kjer gre za različne metode dela s pestrimi vsebinami, zahteva pa visoko stopnjo fleksibilnosti. Drugo načelo predstavlja odprtost, tako na ravni vrtca kot vzgojitelja, poudarja pa tudi strokovno usposobljenost in odgovornost zaposlenih v vrtcu. V tretjem načelu so poudarjene enake možnosti ter spoštovanje različnosti med otroki (multikulturalizem), v nadaljnjih dveh načelih pa gre za omogočanje izbire, drugačnosti in za spoštovanje zasebnosti in intime. Sama bi izpostavila še načelo horizontalne povezanosti (povezovanje dejavnosti različnih področij) ter načelo vertikalne povezanosti (med družino in vrtcem, med starostnimi obdobji, med vrtcem in osnovno šolo).

Izrednega pomena je zagotovo tudi načelo povezovanja s starši, saj morajo biti slednji seznanjeni z vrtčevskimi programi ter imeti pravico sodelovanja. Starše je treba konstantno informirati o vsem, kar se z otrokom dogaja, hkrati pa je treba spoštovati zasebno sfero družin (Kurikulum za vrtce 1999).

Sodelovanje med starši in vzgojitelji je po mojem mnenju ključnega pomena na področju socializacije otroka, saj se celostni proces socializacije odvija vzporedno v družinskem krogu in v vrtcu. Obe strani, tako starši kot osebje vrtca, morajo biti pri vzgoji otroka enotni ter si s skupnimi močmi prizadevati za otrokov optimalen razvoj.

Na podlagi intervjujev opažam, da je sodelovanje s starši v vrtcu tesnejše kot kasneje sodelovanje s starši in šolo. V vrtcih interakcija s starši poteka vsakodnevno. Zaposlene v vrtcu temu pravijo 'pogovor med vrati', ki se lahko odvije vsak dan, ko starš otroka odda ali prevzame iz varstva. Na ta način si odrasli izmenjajo informacije o dogodkih, ki vplivajo na

otroka. Pomočnica vzgojiteljice s trinajstletno prakso poudarja, da je vsakodnevno sodelovanje s starši zelo pomembno. Kot sem že navedla, mora biti vzgoja obojestransko usklajena in dosledna, kar je pogoj za otrokov napredek.

Vrtci za starše organizirajo tudi tako imenovane pogovorne urice, ki potekajo v popoldanskem času vsaj enkrat na dva meseca. Nekajkrat letno potekajo tudi roditeljski sestanki, organizirani pa so tudi razni sejmi, otroške predstave, delavnice za starše ali športni dnevi. V enem izmed ljubljanskih vrtcev imajo organizirane tudi dneve z bratci in sestricami, urice z očki in sprehod z babicami in dedki, kar sama označujem kot zelo pozitivno gesto, s katero se vrtčevsko okolje približa tudi drugim članom otrokove družine.

Vse intervjuvane učiteljice in vzgojiteljice presojujejo, da je udeležba staršev na vseh organiziranih dogodkih precejšnja, njihova pripravljenost za sodelovanje z vrtcem pa visoka. Seveda občasno pride do primera, ko starši za tesno sodelovanje niso zainteresirani. Intervjuvanke sklepajo, da je temu tako, ker taki starši vrtec jemljejo zgolj kot varstvo. Na srečo so tovrstni primeri redke izjeme.

Starši vzgojiteljice obveščajo o kakih pomembnih dogodkih v družini, ki bi pomenili, da se je treba otroku še posebej posvetiti. Veliko je tudi staršev, ki do vzgojiteljic in pomočnic prihajajo s prošnjami za nasvete za rešitve različnih situacij ki jim sami niso kos, ali za pomoč pri obvladovanju otroka. Vse intervjuvanke so staršem z veseljem na voljo, in storijo vse, kar je v njihovi moči, da jim priskočijo na pomoč.

Pomembno je tudi načelo sodelovanja z okoljem, v sklopu katerega upoštevamo naravne in družbeno-kulturne značilnosti okolja, iz katerega otroci izhajajo. V praksi to pomeni, da otroci v okviru vrtca obiščejo knjižnico, trgovino, kmetijo (kar je še posebej pogosto v predmestnih vrtcih), gledališče, muzej, zdravstveni dom, gasilce itn.

Skozi intervjuje sem se zavedla tudi pomembnosti načela timskega načrtovanja in izvajanja predšolske vzgoje ter strokovnega izpopolnjevanja, kjer gre za povezave med strokovnimi delavci, vrtcev z drugimi vrtci in vrtcev z drugimi institucijami, kot je na primer osnovna šola.

Na različnih ravneh moramo biti pozorni tudi na načelo kritičnega vrednotenja – samoevalvacije. Za pričujočo nalogo pa velik pomen nosi tudi zadnje načelo, načelo aktivnega učenja in zagotavljanja možnosti verbalizacije in drugih načinov izražanja. Le-ta namreč predstavlja skrb za sprotno zagotavljanje udobnega in za učenje spodbudnega okolja.

V ospredju učenja predšolskih otrok je razvijanje njihovih sposobnosti, za kar jim moramo omogočiti svobodno izražanje in konstantno spodbudo (Kurikulum za vrtce 1999, 12).

Kurikulum in socializacija

Velik del vrtčevskega programa in delovanja je, kot sem že omenila, namenjen socializaciji. Usposobljeni delavci te inštitucije s svojim strokovnim pristopom otroku omogočijo najbolj optimalno obliko socializacije, tekom katere jim ponudijo širok spekter aktivnosti, dejavnosti, učenja in spoznavanja ter jih tako kar se da najbolje pripravijo na kasnejše dožemanje okolja in družbe ter na stike z okoljem, v katerem bodo živeli.

Odrasle osebe, ki so v vrtcu zgled otrokom, tekom interakcije postanejo indirektivne usmerjevalke komunikacije.

Med pomembne elemente interakcije med otroci in med otroci ter odraslimi osebami sodijo pozitivne interakcije, kot so nasmeh, dotik, govor ter odzivanje na otrokovo komunikacijo (odgovori na vprašanja, spodbujanje k pogovoru, delitvi izkušenj, udeležnosti, pozorno in spoštljivo poslušanje ...). Spodbujanje zaželenega vedenja, preusmerjanje otroka na sprejemljive dejavnosti in vedenje ter ne nazadnje učenje reševanja konfliktov na socialno sprejemljiv način prispeva k boljšem sodelovanju in napredku v otrokovem socialnem učenju (Kurikulum 1999, 22).

Za otrokov čustveni, spoznavni in socialni razvoj je pomembno, da otrok razvije zmožnost tvorjenja in razumevanja besedil v različnih govornih položajih, za različne potrebe. Zato mora biti v vrtcu dovolj pozornosti namenjene pogovoru, pripovedovanju, razlagam, dramatizaciji, opisovanju in igri vlog. V razvoj otrokove jezikovne zmožnosti ne prištevamo le zmožnosti sporazumevanja, temveč tudi zmožnost spoštljive komunikacije, razumevanja čustev in potreb drugih, primeren način izkazovanja lastnih potreb in čustev. Bistvenega pomena pri izbiri socialne zvrsti jezika³² pa je ustvarjanje ugodne čustveno-socialne klime (Kurikulum 1999, 22).

Družba je ena izmed šestih področji vrtčevskih dejavnosti, navedenih v Kurikulumu za vrtce. Dotično področje je pomembno, ker morajo otroci postopoma spoznavati družbeno okolje, da se lahko vanj vključijo, z njim sodelujejo in kasneje nanj vplivajo ter ga aktivno spreminjajo. S postopnim spoznavanjem vsakdanjega življenja ljudi v okolici, družinskega življenja,

---

³² Prostorsko in družbeno pogojene zvrsti jezika imenujemo socialne zvrsti jezika.

delovnega okolja in poklicev, kulturnega življenja ter ne nazadnje javnega življenja otrok pridobi vpogled v širšo družbo (Kurikulum 1999, 48).

Vrtec otrokom predstavi kulturno okolje, v katerem živijo, poleg vključevanja v lastno kulturo pa so jim predstavljene tudi druge kulture, kar pripomore k vzgajanju medsebojne strpnosti in spoštovanja drugačnosti. Veliko kulturnih dejstev se otroci od drugih otrok učijo skozi igro, petje ali pripoved (Kurikulum 1999, 49).

Zaradi močnega vpliva množičnih medijev je treba otroke (višjih starostnih skupin) s skupnim pogovorom o trendih, stereotipih ... napeljevati h kritičnemu vedenju in afirmaciji lastne individualnosti (Kurikulum 1999, 49).

Vrtec mora otrokom zagotoviti tudi konkretne izkušnje uresničevanja temeljnih človekovih pravic ter demokratičnih načel. Otrok mora biti upoštevan kot individuum, njegova zasebnost mora biti spoštovana. Vsakdanje vrtčevske dejavnosti morajo biti prirejene tako, da je otroku omogočeno razvijanje občutka varnosti in socialne pripadnosti, ki temelji na enakosti in nediskriminatornosti.³³ Za doseglo omogočanja zgoraj naštetega morajo otroci poznati osnovna pravila vedenja in komuniciranja (Kurikulum 1999, 49). Pomembnosti individualnega pristopa se zavedajo tudi vse moje intervjuvanke in to načelo dosledno upoštevajo.

Demokratično vzdušje za spodbudo pozitivnih procesov v skupini mora biti vzpostavljeno v vseh vrtčevskih skupinah. Dejavnosti so organizirane tako, da otroke spodbujajo k sodelovanju, ki pa ni rutinsko ali prisiljeno. Otroku je treba omogočiti možnosti izbire in sodelovanja pri socialnih odnosih. Ker pa se tudi v vrtcu otroci srečujejo z etičnimi dilemami, nasprotji, krivicami in raznoraznimi družbenimi konflikti, je naloga vrtca, da otrokom sporoči, da je sožitje med ljudmi včasih težko in zahteva vsestranske napore (Kurikulum 1999, 50).

Med globalne cilje družbenega področja vrtca kurikulum prišteva:

- *doživljanje vrtca kot okolja, v katerem so enake možnosti za vključevanje v dejavnosti in vsakdanje življenje ne glede na spol, telesno in duševno konstitucijo, nacionalno pripadnost, kulturno poreklo itd.*
- *spoznavanje samega sebe in drugih ljudi,*

---

³³ Enakost in nediskriminatornost temeljita glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, telesno konstitucijo itd.

- oblikovanje osnovnih življenjskih navad in spoznavanje razlik med življenjskimi navadami naše in drugih kultur ter med različnimi družbenimi skupinami,
- spoznavanje ožjega in širšega družbenega in kulturnega okolja ter spoznavanje medkulturnih in drugih razlik,
- spodbujanje občutljivosti za etično dimenzijo različnosti,
- oblikovanje osnove za dojetanje zgodovinskih sprememb; spoznavanje, da se ljudje in okolje, družba ter kultura v času spreminjajo,
- možnost seznanjanja z raznimi kulturami in tradicijami,
- seznanjanje z varnim in zdravim načinom življenja (Kurikulum 1999, 50–52).

Kurikulum ima na področju družbene vzgoje in socializacije navedene tudi številne cilje predšolske vzgoje:

- *Otrok dobiva konkretne izkušnje o demokratičnih načelih, na katerih temelji sodobna družba.*
- *Otrok spoznava, da morajo vsi ljudje v določeni družbi pomagati in sodelovati, da bi lahko ta delovala ter omogočila preživetje, dobro počutje in udobje.*
- *Otrok pridobiva konkretne izkušnje za sprejemanje drugačnosti (glede na spol, nacionalno in kulturno poreklo, veroizpoved, telesno in duševno konstitucijo itn.).*
- *Otrok ima možnost rahljanja stereotipov, povezanih z razliko med spoloma.*
- *Otrok spoznava, da vsi, odrasli in otroci, pripadajo družbi in so pomembni.*
- *Otrok ima možnost razvijati sposobnosti in načine za vzpostavljanje, vzdrževanje in uživanje v prijateljskih odnosih z enim ali več otroki (kar vključuje reševanje problemov, pogajanje in dogovarjanje, razumevanje in sprejemanje stališč, vedenja in občutij drugih, menjavanje vlog, vljudnost v medsebojnem komuniciranju itn.).*
- *Otrok se seznanja s pravili v skupini in vrtcu in jih sooblikuje na osnovi razumevanja razlogov zanje ter s posledicami ob prekršitvi sprejetih pravil sprejemljivega vedenja, utemeljenega v neomejevanju pravic drugih.*
- *Otrok spoznava različnost v najrazličnejših kontekstih in dobi konkretne izkušnje ob dojetanju iste stvari, dogodka, pojava itn. Iz različnih perspektiv ter ob iskanju različnih rešitev in odgovorov.*
- *Otrok ima možnost kritičnega vrednotenja komercialnih vplivov, modnih trendov itn. In se seznanja z možnostmi kritičnega vedenja.*
- *Otrok ima možnost spoznavanja in dojetanja telesnih podobnosti in razlik med ljudmi in enakovrednost vseh.*

- *Otrok spoznava, kako je zgrajena družba, in se seznanja z različnimi funkcijami bližnjega družbenega okolja, s poklici, delovnimi in kulturnimi okolji itn., spoznava razne in različne praznike in običaje.*
- *Otrok se postopoma seznanja s širšo družbo in kulturo.*
- *Otrok spoznava različne oblike družine in družinskih skupnosti.*
- *Otrok razvija interes in zadovoljstvo ob odkrivanju širšega sveta zunaj domačega okolja.*
- *Otrok spoznava značilnosti okolja, ki so pomembne za lokalno skupnost, npr. reka ali gora v bližini, pokrajinski muzej, arheološke izkopanine, pozneje pa tudi značilnosti širšega okolja.*
- *Otrok dojema trajanje časa in pridobivajo izkušnje o hitrosti spreminjanja in zgodovinskih spremembah.*
- *Otrok se seznanja z različnimi načini komuniciranja in prenosa informacij (pošta, telefon, radio, televizija itn.) ter komunicira s pomočjo računalnika.*
- *Otrok oblikuje dobre, a ne toge prehranjevalne navade, ter razvija družabnost, povezano s prehranjevanjem.*
- *Otrok se seznanja z varnim vedenjem in se nauči živeti in ravnati varno v različnih okoljih: doma, v prometu, v vrtcu, v prostem času, pri igri, športu, obiskih v galerijah, družabnih srečanjih, zabavah itn. (Kurikulum 1999, 50–52).*

2.3.3 Načrtovanje vrtčevskih dejavnosti

Zgoraj navedene cilje in globalne cilje skuša kurikulum doseči z uresničevanjem skrbno organiziranih dejavnosti, ki otroka na zanimiv način privedejo do novih spoznanj in razumevanj.

Za vrtčevske skupine, v katerih so udeleženi otroci od 1. do 3. leta starosti, so predvidene krajše skupinske dejavnosti³⁴, spoznavanje igralnice, vrta in bližnje okolice, tekom tega pa pridobivanje različnih izkušenj o svetu. Otrok skozi vsakdanje dejavnosti oblikuje zavedanje samega sebe, lastne identitete in samospoštovanja.³⁵ Otrok v vrtcu opazuje in posnema odrasle osebe ter se z njimi pogovarja o družinskih članih in dogodkih doma (v kolikor to sam želi). Vzgojitelji otrokom predstavijo različne objekte iz okolice vrta (trgovine, knjižnice, kmetije,

³⁴ Dejavnosti, kot so petje, poslušanje zgodbic, rajalne in gibalne igre itn.

³⁵ Otrok sodeluje v dejavnostih, v katerih se lahko zaveda samega sebe (poimenovanje delov telesa, gledanje v ogledalu, posluša svoj glas, se odziva na svoje ime, izraža in prepozna svoja čustva itn.).

galerije itn.) ter jih seznanjajo z različnimi življenjskimi navadami in oblikami družinskega in družbenega življenja v različnih kulturah in družbenih skupinah. V vrtcu potekajo skupinski pogovori o tem, kaj je bilo in kaj bo, otroci spoznavajo stvari in se pogovarjajo o predmetih (kaj komu pripada, kaj se s čim počne, itn.). Varovanci vrtca se igrajo s starejšimi in mlajšimi otroki³⁶ in se imajo možnost seznaniti z razlikami med ljudmi. V tem starostnem obdobju otroci pridobijo konkretne izkušnje z menjavo vlog, povezanimi predvsem z razlikami med spoloma, v kar prištevamo spolno specifične igre in dejavnosti, domače delo, negovanje otrok ter raznolikost poklicev (Kurikulum 1999, 52).

Dejavnosti za otroke starostnih skupin med 3. in 6. letom starosti so obsežnejše in pestrejšše. Otrok spozna domači kraj, se seznanja s tem, kako so ljudje živeli in delovali v preteklosti, ter preko zgodb, izletov, knjig in obiskovalcev spozna svojo lokalno skupnost. V kolikor sam želi govori o domu, družini in svojih doživetjih ter ima možnost spoznavanja različnih oblik družinskih skupnosti. Otroku je predstavljena pestrejša paleta kulturne infrastrukture³⁷ ter številni poklici in družbene funkcije. V teh letih otroci sodelujejo pri oblikovanju in sprejemanju odločitev in odgovornosti za skupno sprejete odločitve ter se seznanijo s skupinskimi igrami, ki temeljijo na določenih pravilih. Prav tako dobi možnost razumevanja pravil in socialne konvencije³⁸, sodelovanja pri oblikovanju novih pravil ter pridobivanja vse bolj kompleksnih socialnih veščin³⁹. Otroku je nudena možnost pridobitve konkretnih izkušenj z menjavo vlog, oblikovanje samospoštovanja in samozavesti glede svojega telesa ter osvojitve veščin, povezanih z nego telesa in varnostjo, znotraj skupin pa potekajo tudi debate o vprašanjih lastnega obstoja, rojstva, smrti in življenjskih ciklih. Varovanci omenjenih starostnih skupin se z vzgojitelji v sodelovanju s starši pogovarjajo o političnih in etičnih vprašanjih (krivice in konflikti v družbi in svetu), predsodkih, stereotipih, modnih trendih itn. Na osnovi stikov z raznolikimi vrstniki se otroci vživljajo v položaj drugih ljudi, vzgojitelji pa jih seznanjajo z različnimi geografskimi in kulturnimi okolji ter zgodovinskimi obdobji. Otroka v vrtcu vzpodbujajo k načrtovanju in pripravi raznolikih dogodkov (rojstnodnevna praznovanja ...), hkrati pa mu dopuščajo možnost predvidevanja različnih možnih zapletov določenega dogodka (Kurikulum 1999, 52–54).

---

³⁶ V kolikor je mogoče tudi z otroki s posebnimi potrebami, različnega nacionalnega porekla itn.

³⁷ Knjižnica, gledališče, opera, galerija, muzeji, cerkev, kmetija, živinoreja, proizvodnja, trgovina, šola, bolnišnica, pošta, policijska in gasilska postaja, vodovod in komunala ...

³⁸ Npr., kdo je na vrsti, kako delimo stvari z drugimi itn.

³⁹ Kamor sodi: vzpostavljanje stika z drugimi, upoštevanje potreb, prepričanj, vednosti in čustev drugih itn.

Na podlagi kurikuluma za vrtce lahko sklepam, da vrtec kot institucija zaposluje usposobljen kader ljudi, ki so s svojo strokovnostjo usposobljeni za delo z otroci, in se potemtakem zavedajo pomembnosti pravilne socializacije in pogojev, ki jih morajo v vrtčevskem okolju ustvariti.

Tudi tekom intervjujev sem svojo domnevo potrdila. Intervjuvanke so primerno izobraženke, tudi same pa so izrazile mnenje, da je stopnja strokovnosti in izobraženosti v naših vrtcih na visokem nivoju.

Dobro izobražen strokovni kader je odlična osnova za optimalni razvoj otroka, njegovih sposobnosti in ne nazadnje njegovega procesa socializacije. Kljub temu, da tudi družina otroku praviloma lahko zagotovi dobro osnovo za socializacijo, menim, da je vrtčevska socializacija bolj celostna, načrtna in osnovana na podlagi izobrazbe ljudi, ki delujejo na tem področju. Sama sem torej zagovornica vrtca kot najbolj optimalne oblike socializacije.

2.3.4 Vrtčevske prakse iz tujine – vzor

Globalizacija vpliva na mnogo družbenih sfer, zelo pomembna pa je tudi na področju vzgoje in izobraževanja.

»Globalizacija edukacije se nanaša na diskusije, procese in institucije po celem svetu, in sicer na to, kako globalizacija vpliva na lokalne edukacijske prakse in politike.« (Klemenčič 2012, 74).

Dr. Klemenčič v tem kontekstu izpostavi predstavo, da globalne vzgojno-izobraževalne politike obstajajo v superstrukturi, nad nacionalnimi oziroma lokalnimi šolami. Ker se ta tako imenovana superstruktura, zaradi konstantne dinamičnosti interakcijskih procesov, stalno spreminja, pride do stika globalnih idej o izobraževanju z lokalnimi šolskimi sistemi, kar privede do spremembe obojega – globalnega in lokalnega šolskega konteksta (Klemenčič, 2012, 74).

Intervju z učiteljicama potrjuje, da državni šolski sistemi za svoje vzore jemljejo prakse iz šolskih sistemov po svetu, deloma zaradi že potrjenih kvalitetnih praks, deloma pa tudi zaradi lažje konkurenčnosti na ekonomskih trgih.

Zaradi pomembnosti globalizacije tudi na področju vrta, bom spodaj predstavila primere švedskega, finskega in danskega predšolskega sistema, saj po merilih mnogih teoretikov, usposobljenih za to področje, slednji sodijo med najkakovostnejše.

Predšolska vzgoja na Švedskem

V švedski praksi predšolske vzgoje⁴⁰ se otroci po dopolnjenem enem letu starosti lahko vpišejo v vrtec, ki ga obiskujejo do vstopa v osnovno šolo. Švedski vrtec je prostovoljen, celodnevni programi, ki so prilagojeni potrebam zaposlenih staršev, pa se odvijajo skozi vse leto. Tako imenovani odprti vrtci (open preschools) izvajajo poldnevne programe, namenjeni pa so otrokom, ki ne obiskujejo druge oblike predšolske vzgoje (Education in Sweden 2009, 49).

Organizirana oblika predšolske vzgoje na Švedskem je izvajana pod nadzorom tamkajšnje nacionalne agencije za izobraževanje, ki deluje pod okriljem Ministrstva za izobraževanje in znanost. S temi organi na Švedskem skrbijo za ugotavljanje kakovosti organiziranih oblik vzgoje s strani inštitucij.

Švedski vzgojno-izobraževalni sistem za svojo kakovost na področju predšolske vzgoje skrbi z izobraženim kadrom. V poročilu Starting Strong II so jasno navedene postavke, ki predstavljajo pogoje za vzdrževanje kakovostnega predšolskega sistema. Vsaka organizacija ima namreč zaposlen strokovno izobražen kader. Kar 95 % oseb, zaposlenih na področju organizirane oblike vzgoje, izobraževanja in varstva na Švedskem ima izobrazbo primerno za delo z otroki. Vzgojiteljice, ki predstavljajo 51 % vseh zaposlenih, morajo imeti diplomo univerzitetnega programa, ki traja tri ali štiri leta. Varuhinje, ki opravljajo delo skupaj z vzgojiteljico, predstavljajo 38 % vseh zaposlenih, končano pa imajo 3-letno visoko šolo (s poudarkom na programu za otroške aktivnosti) (Starting Strong II v ECEC 2006, 412–413).

Na področju družinskega dnevnega varstva so zahteve nekoliko nižje (strokovna usposobljenost za delo z otroki namreč ni potrebna, vseeno pa ima 70 % zaposlenih tako imenovani certifikat otroškega pomočnika⁴¹ oz. opravljene ure obveznega šolanja za usposabljanje za delo z otroci (Starting Strong II v ECEC 2006, 412–413).

---

⁴⁰ V sistem predšolske vzgoje se uvršča vrtec (ang. preschool), odprti vrtec (ang. open preschool) in družinsko dnevno varstvo (ang. family daycare).

⁴¹ Ang. child assistant certificate.

Vrtčevske skupine sestavlja do 17 otrok, ena odrasla oseba pa je v skupini na vsakih 6 otrok (razmerje med številom otrok in odraslih v skupini ni določeno s strani države) (Starting Strong II v ECEC 2006, 412–413).

Dvakrat na leto so organizirana individualna srečanja staršev in pedagoških delavcev, nekajkrat na leto pa se odvijajo tudi skupinska srečanja staršev s pedagoškimi delavci vrtca (za izmenjave informacij o otroku, vrtčevskih aktivnostih ...).

Starši se imajo možnost vključiti v načrtovanje in izvajanje dnevnih aktivnosti, kljub temu pa je vloga staršev v institucijah predšolske vzgoje razmeroma majhna (Starting Strong II v ECEC 2006, 412–413).

Predšolska vzgoja na Finskem

V finski praksi predšolske vzgoje se otroci do šestega leta starosti lahko vpišejo v dnevno varstveni center⁴² ali v družinsko dnevno varstvo⁴³. Obe obliki varstva nudita (celo- in poldnevne) programe, delujejo pa skozi vse leto. Večina otrok obiskuje celodnevne programe, ki pa po potrebi (zaradi zaposlenosti staršev) lahko trajajo tudi 24 ur. V programu dnevnega varstva otroke delijo v dve starostni skupini (prvo obiskujejo otroci v starosti do treh let, drugo pa otroci stari, med tremi in šestimi leti). Po dopolnjenem šestem letu starosti otrok prične obiskovati program enoletne priprave na osnovno šolo⁴⁴ (Eurybase The Education System in Finland 2008, 25).

Ministrstvo za socialne zadeve in zdravje⁴⁵ ter Ministrstvo za izobraževanje⁴⁶ sta odgovorna za področje organizirane predšolske vzgoje, Ministrstvo za socialne zadeve in zdravje pa hkrati upravlja Nacionalni raziskovalni in razvojni center za javni blagor in zdravje⁴⁷, ki skrbi za preverjanje in zagotavljanje kakovosti na področju varstva in izobraževanja (ECEC Policy in Finland 2001 v OECD, 35).

30 % zaposlenih na vrtčevskem področju na Finskem predstavljajo vzgojiteljice, diplomirane po 3- ali 4-letnih izobraževalnih programih z usmeritvijo socialne znanosti ali izobraževanja, opravljen pa imajo tudi pedagoški tečaj. Varuhinje v finskih vrtcih imajo diplomu 3-letnega

---

⁴² Ang. day-care centre.

⁴³ Ang. family day care.

⁴⁴ Ang. Pre-primary education.

⁴⁵ Finsko Ministrstvo za socialne zadeve in zdravje pokriva področja vzgoje, izobraževanja in varstva predšolskih otrok do starosti 6 let.

⁴⁶ Finsko Ministrstvo za izobraževanje pokriva področje enoletne priprave na šolo za otroke med šestim in sedmim letom starosti.

⁴⁷ Ang. National Research and Development Centre for Welfare and Health (STAKES).

izobraževalnega programa z usmeritvijo v socialne znanosti ali zdravstvene nege. V prvi starostni skupini celodnevne programa (otroci do treh let) je razmerje med odraslimi in otroci 1:4. V drugi starostni skupini (otroci do šest let) pa je razmerje med odraslimi osebami in varovanci 1:7. V poldnevnih programih razmerje med odraslimi in otroci naraste tudi na 1:13. Omejitve števila otrok v skupini s strani ustreznih državnih organov sicer ni, kljub vsemu pa število varovancev naj ne bi presegalo 20 otrok (ECEC Policy in Finland 2001 v OECD, 36).

Delavci vrtca staršem letno pripravijo individualni program vzgoje in izobraževanja za posameznega otroka, medsebojno pa sodelujejo tudi pri izvajanju dnevnih aktivnosti. Finski vrtčevski vzgojni sistem podpira domačo vzgojo, zato je zelo pomembno sodelovanje med starši in vzgojitelji (ECEC Policy in Finland 2001 v OECD, 36).

Predšolska vzgoja na Danskem

V danski praksi predšolske vzgoje delujejo družinska dnevna varstva in dnevni varstveni centri. V jasli⁴⁸ so vpisani otroci med šestimi meseci in tremi leti starosti, v starostno integrirane centre⁴⁹ so vključeni otroci med enim in šestim letom starosti, vrtec⁵⁰ pa obiskujejo otroci starostne skupine od treh do šestih let. Danska ima, tako kot Finska, enoletne priprave na osnovno šolo⁵¹ za otroke med šestim in sedmim letom starosti (Starting Strong II v ECEC 2006, 309–311).

Jasli, starostno integrirani centri in vrtec delujejo pod okriljem Ministrstva za socialne zadeve, medtem ko Ministrstvo za šolstvo upravlja s programom enoletne priprave na šolo, ki so izvajane v osnovnih šolah (Starting Strong II v ECEC 2006, 312).

Skupine otrok štejejo do 12 otrok in do 4 vzgojiteljice in varuhinje. Predšolske vzgojne institucije delujejo skozi vse leto, z izjemo praznikov, za starše, ki opravljajo nočno delo, pa je ponekod varstvo zagotovljeno tudi ponoči (Eurybase: The Education System in Denmark 2008, 22).

Danski evalvacijski inštitut⁵² v sklopu Ministrstva za socialne zadeve skrbi za kakovost delovanja vseh oblik varstva (Starting Strong II v ECEC 2006, 312).

---

⁴⁸ Ang. crèches.

⁴⁹ Ang. growing extent, integrated services for children.

⁵⁰ Ang. Kindergarten.

⁵¹ Ang. pre-school.

⁵² Ang. Danish Evaluation Institute.

Vzgojiteljice⁵³, ki predstavljajo 60 % vseh zaposlenih, imajo univerzitetno izobrazbo, varuhinje pa so usposobljene z 18-mesečnim poklicnim šolanjem (Starting Strong II v ECEC 2006, 314).

Razmerje med otroci in odraslimi je med 3:1 in 7:1, s strani državnih organov pa določil o tem razmerju ni, kakor tudi ni predpisa o številčnosti otrok v skupini, ki v jaslih šteje do 12 otrok, v vrtcih in starostno integriranih skupinah pa do 22 (Starting Strong II v ECEC 2006, 314).

Organiziran je tudi svet staršev⁵⁴, znotraj katerega starši in zaposleni (v manjšini), upravljajo z razpoložljivimi sredstvi, načrtujejo program in sodelujejo pri zaposlovanju osebja. Sodelovanje med starši in delavci vrtca je močno (Starting Strong II: ECEC 2006, 314).

2.4 Vrtčevska praksa v Sloveniji

Začetki slovenske vrtčevske prakse segajo v 19. stoletje, ko so bili predšolski otroci vključeni v tako imenovana otroška zavetišča in otroška zabavišča, ustanovljena s strani dobrodelnih in cerkvenih organizacij. Zakon o javni šoli z letom 1869 postavi določilo, da se omenjene oblike varstva⁵⁵ priključijo osnovni šoli (Bela knjiga 2011, 65).

Uredba o ustanavljanju dečjih jasli in otroških vrtcev po drugi svetovni vojni prevzame odgovornost za vrtčevsko varstvo (takratno poimenovanje je bilo dom igre in dela). Zaradi množičnega porasta zaposlenosti žensk se poveča tudi potreba po predšolskem varstvu, ki ga od leta 1958 ureja Splošni zakon o šolstvu. Z letom 1968 se ustanovi Skupnost otroškega varstva Slovenije, leta 1971 pa vrtci dobijo prvi samostojni Zakon o vzgojno-varstvenih dejavnostih za predšolske otroke. Hitro rastoča prisotnost vrtcev pripomore k sprejetju prvega nacionalnega programa za vrtce leta 1979 – Vzgojni program za vzgojo in varstvo predšolskih otrok. Leta 1980 nov Zakon o vzgoji in varstvu predšolskih otrok vrtec vključi v del celotnega izobraževalnega sistema, zakonsko pa med drugim določi tudi različne starostne skupine in obvezno malo šolo kot pripravo na osnovnošolsko izobraževanje (Bela knjiga 2011, 65).

---

⁵³ Odstotek vzgojiteljic Dansko uvršča v sam vrh stopnje izobraženosti zaposlenih.

⁵⁴ Ang. Parent board.

⁵⁵ Otroška zavetišča in zabavišča so bila namenjena starejšim predšolskim otrokom zaposlenih staršev.

Od leta 1992 (po osamosvojitvi Slovenije) vrtci delujejo pod okriljem Ministrstva za zdravje, družino in socialne zadeve, leta 1993 pa je predšolska vzgoja priključena Ministrstvu za šolstvo in šport. Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju določa konceptualne, sistemske in vsebinske rešitve vrtčevskih programov, skupaj z Zakonom o vrtcih in Kurikulu za vrtce pa se vzpostavi enotni vrtčevski program, ki ohrani specifičnost predšolske vzgoje, hkrati pa vrtec smiselno poveže z osnovnošolskim izobraževanjem (Bela knjiga 2011, 65–66).

Zakon o vrtcih iz leta 1996 zakonsko določi število otrok v oddelku, razmerje števila otrok in odraslih oseb ter ne nazadnje zahtevano izobrazbeno stopnjo vzgojiteljic in njihovih pomočnic (Bela knjiga 2011, 73).

Otroci lahko (prostovoljni) vrtec obiskujejo od konca porodniškega dopusta mame (po dopolnjenem enajstem mesecu starosti) pa vse do vstopa v šolo. Varovanci so razdeljeni v homogene, heterogene ali kombinirane oddelke⁵⁶, starostno pa se delijo v dve skupini (v prvo so vključeni otroci do treh let starosti, v drugo pa med tretjim in vstopom v šolo) (Bela knjiga 2011, 76).

Starši lahko izbirajo med javnim ali zasebnim vrtcem, kjer so jim ponujeni raznoliki vrtčevski programi (dnevni, poldnevni in krajši program). Dnevni program poteka šest ali devet ur v dopoldanskem, popoldanskem ali izmeničnem času, medtem ko poldnevni program traja med štirimi in šestimi urami, prav tako v dopoldanskem, popoldanskem ali izmeničnem času. Krajši program pa obsega med 240 in 720 ur, ki so na letni ravni strnjene ali razporejene skozi vse šolsko leto (Bela knjiga 2011, 76–77).

Delovni časi vrtcev v Sloveniji se prilagajajo potrebam staršev, povprečni dnevni obratovalni čas traja med desetimi in enajstimi urami in pol, med delavniki skozi vse leto (nekateri vrtci omogočajo tudi sobotno varstvo) (Bela knjiga 2011, 77).

V kolikor v javnih vrtcih ni zadosti razpoložljivih mest, občine organizirajo tako imenovane vzgojno-varstvene družine, kar se izvaja na domu vzgojitelja (oz. pomočnika vzgojitelja), vključuje pa otroke prvega in drugega starostnega obdobja. Posameznik pa lahko varstvo predšolskim otrokom nudi tudi kot varuh (z vpisom v register Ministrstva RS za šolstvo in šport) (Bela knjiga 2011, 77).

---

⁵⁶ Otroci do enega leta so vključeni v homogene oddelke, otroci prve ali druge starostne skupine obiskujejo heterogene oddelke, v kombinirane oddelke pa so vpisani otroci prvega in drugega starostnega obdobja skupaj.

»Razmerje med številom otrok in odraslih v oddelku prvega starostnega obdobja je 6 ur dnevno 6:1 in štiri ure dnevno 11:1 v oddelku drugega starostnega obdobja.« (Bela knjiga 2011, 90).

Vrtci, ki imajo fleksibilni normativ, ohranjajo razmerje 7:1 za skupine prvega starostnega obdobja in 12:1 za skupine drugega starostnega obdobja. Število otrok na eno odraslo osebo tudi v Sloveniji ni omejeno, v enem oddelku otrok drugega starostnega obdobja je lahko tudi do 24 varovancev (Bela knjiga 2011, 90–91).

V Sloveniji je vzgojitelj kvalificirana oseba, ki je končala višješolski ali visokošolski strokovni študijski program predšolske vzgoje, oziroma je končala univerzitetni študijski program s področja izobraževanja, umetnosti, humanističnih ved in družboslovja, ali visokošolski strokovni/univerzitetni študijski program iz socialnega dela in hkrati opravila študijski program za izpopolnjevanje iz predšolske vzgoje. Vzgojiteljev pomočnik pa je primerno izobražen ob zaključku izobraževalnega programa srednjega strokovnega izobraževanja na področju predšolske vzgoje oziroma ima zaključen zadnji letnik gimnazije ter opravljen izobraževalni program poklicnega tečaja predšolske vzgoje⁵⁷ (Bela knjiga 2011, 91–92).

V Sloveniji je moč opaziti porast števila vzgojiteljev z visoko strokovno izobrazbo⁵⁸, še večji pa je porast primerno kvalificiranih pomočnikov vzgojiteljev⁵⁹ (Bela knjiga 2011, 92).

Slovenija dobro konkurira odličnim tujim praksam tudi na področju izobrazbe strokovno usposobljenega kadra za delo z otroci. Na več mestih svojega diplomskega dela sem že omenila, da je za otrokov kvaliteten celostni razvoj potrebno, da se z njim ukvarjajo usposobljeni delavci vrtca.

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju zaradi medsebojnega poznavanja ter komunikacij, druženja, občutka varnosti in oblikovanja medsebojne pripadnosti določa nastanitev do petih vrtčevskih skupin v enem objektu (Bela knjiga 2011, 93).

Slednje določilo pripomore k otrokovem socialnem razvoju. Otroci so tako tesneje povezani tudi z otroki drugih starostnih skupin, kar definitivno dodaja določeno širino njihovem

---

⁵⁷ V skladu z Zakonom o vrtcih in Pravilnikom o normativih in kadrovskih pogojih za opravljanje dejavnosti predšolske vzgoje.

⁵⁸ »V šolskem letu 2004/5 je bilo v vrtcih zaposlenih 63 % vzgojiteljev s končano srednješolsko izobrazbo, 19 % vzgojiteljev z višjo izobrazbo in 16 % z visokošolsko izobrazbo.« (Bela knjiga 2011, 92).

⁵⁹ V šolskem letu 2004/05 je imelo dokončano šolo za varuhe le 12 % pomočnikov vzgojiteljev.

socialnem razvoju. Otroku so s tem ponujeni bolj raznoliki socialni stiki, kot če bi bil obkrožen le z otroci istih starostnih skupin.

Na podlagi izvedenih intervjujev ugotavljam, da je slovenski vrtčevski sistem v praksi izvajan popolnoma v skladu z določili in zakonom.

Primerjava slovenske vrtčevske prakse s tujimi vrtčevskimi praksami

Udeležba otroka v vrtcu je v Sloveniji ravno tako kot na Švedskem, Finskem in Danskem prostovoljna odločitev staršev. Spodnja starostna meja otroka, ki se lahko vpiše v vrtec, je med obravnavanimi državami različna. Ker sama nasprotujem prezgodnji ločitvi dojenčka od matere, menim, da je slovenski sistem z določeno starostno omejitvijo na najmanj enajst mesecev v prednosti. Na Danskem, na primer, so v vrtec vključeni že šestmesečni dojenčki.

Vrtčevski programi večine obravnavanih držav trajajo do vstopa v osnovno šolo. Izjema je Finska, kjer otrok po dopolnjenem šestem letu starosti obiskuje enoletni program priprave na osnovno šolo. Ta program lahko primerjamo s slovenskim bivšim programom male šole, ki je prav tako potekala eno leto pred vpisom v prvi razred.

Na podlagi intervjuja z učiteljico s triintridesetletno prakso sem ugotovila, da je bila mala šola velika prednost za otroke, ter da v novem devetletnem osnovnošolskem sistemu tovrstni program manjka. Učiteljica na podlagi svojih izkušenj meni, da je bila mala šola odlična odskočna deska za otroke. Otroku je omogočila osvojiti vse veščine, ki jih je potreboval pred vstopom v šolo. V mali šoli je poudarek bil na vzgoji, navajanju otroka na pravila in avtoriteto, podajanje učne snovi pa je bilo nekoliko manj obsežno. V novem sistemu devetletke pa tako ona kot njene kolegice opažajo, da otrokom, kljub temu da že nekaj časa ni učila otroka, ki v šolo ni prišel iz vrtca, dodatno leto priprav na šolo zelo manjka. Učni načrt devetletke je namreč zahtevnejši, posledično je po njenem mnenju otroku odvzeto leto otroštva, prehod iz predšolske dobe v dolgoletno obdobje šolanja pa ni več tako mil kot je bil v prejšnjem sistemu, kar je razvidno iz stopnje njegove socialne zrelosti, ko pride v prvi razred. Opaža, da imajo otroci manj razvite osebne odnose, ker pa jim manjka tisto dodatno leto, v šolo pridejo bolj nezreli. Učiteljica še pove, da ni bistvene razlike v sami učni snovi, temveč je razlika v letih in zrelosti otroka.

V vseh državah so omogočeni vzgojno-varstveni programi z različnim obsegom ur, najpogostejši pa so vrtci, ki trajajo v obdobju delovnega časa staršev. Na Finskem in Danskem so ponekod omogočeni tudi celodnevni in nočni programi varstva. Menim, da pri

nas zaradi oblike dela staršev ter vključenosti drugih članov širše družine v vzgojo ni potrebe po podaljšanem obratovalnem času vrtcev.

Tudi na področju stopnje izobraženosti strokovnega kadra Slovenija ne zaostaja veliko za ostalimi državami iz primerjave, ker pa je pri nas moč opaziti porast števila vzgojiteljev z visoko strokovno izobrazbo, sklepam, da bomo na področju vrtčevske prakse postali še odličnejši.

Vse države nudijo dodatna izobraževanja strokovnemu kadru, zaposlenemu na področju vzgoje in izobraževanja otrok. Glede na tematiko njihovega poklica so ta dodatna izpopolnjevanja in osveževanja znanj nujna. Tekom intervjujev sem ugotovila, da so prav vse intervjuvanke za vse oblike dodatnih izobraževanj na svojem poklicnem področju zelo zainteresirane, žal pa so zaradi zmanjševanja stroškov trenutno vsa izobraževanja v vrtcih in šolah, kjer so zaposlene intervjuvanke, močno okrnjena.

Pred varčevalnimi ukrepi je bilo stanje na tem področju zelo pestro, zaposlene pa so se rade udeleževale raznih ponujenih možnosti dodatnega izpopolnjevanja. Vzgojiteljica in pomočnica vzgojiteljice iz vrtca na podeželju sta se enkrat letno udeleževali študijske skupine, ki je obsegala tri predavanja na različne teme, aktualne za njihov poklic. Sedaj imajo v vrtcu enkrat letno gostujoče predavanje, kamor so vabljeni tudi starši. Vzgojiteljica in pomočnica vzgojiteljice iz mestnega vrtca se redno udeležujeta delovnih skupin, kjer si vzgojiteljice istega vrtca izmenjujejo izkušnje ter ideje za delo z otroki. Tako imenovane aktivne vrtec organizira enkrat mesečno, udeležba na njih pa je visoka. Enkrat letno imajo organizirano izobraževanje, na katerem so s strani gostujočega predavatelja seznanjene z novostmi na področju dela z otrokom. Tudi sami potrjujeta, da je bilo izobraževanj v preteklosti več, udeležba na njih pa je odvisna od samoangažiranosti zaposlenih. Praviloma je bila na vseh predavanjih visoka udeležba.

Učiteljica s triintridesetletnimi izkušnjami prav tako poudarja potrebo po konstantnem izobraževanju na njihovem področju. Kljub temu da meni, da je učiteljski kader v Sloveniji primerno izobražen in strokoven, je potrebno permanentno izobraževanje. Tudi v učiteljskih krogih je zaradi varčevalnih ukrepov manj možnosti za dodatna izobraževanja, kot jih je bilo v preteklosti. Od seminarja, ki je potekal enkrat letno in treh študijskih skupin na leto (izmenjava mnenj, izkušenj ter predavanje svetovalke), se je področje skrčilo na eno ali dve predavanji letno, ki sta sicer kvalitetni, a po mnenju obeh učiteljic je to premalo.

Vesela sem dejstva, da lahko na podlagi intervjujev potrdim, da imamo v Sloveniji za delo z otroci primerno usposobljen strokovni kader z visoko stopnjo samoangažiranosti.

Zaključek

V pričujočem diplomskem delu sem se posvetila vlogi predšolske vzgoje na področju socializacije otroka.

Tema diplomskega dela obsega širok in pester nabor zanimivih problematik na področju socializacije otroka in predšolske vzgoje. Skozi analizo sekundarnih virov ter z globinskimi intervjuji so se mi na raziskovanem področju odprla nova številna nova vprašanja, s katerimi se bom v prihodnosti zagotovo še soočala.

Poleg ugotavljanja vloge, ki jo ima vrtec na socializacijski proces predšolskega otroka, sem tekom raziskovanja prišla tudi do drugih, prav tako zanimivih ugotovitev.

Na podlagi preučevanja sekundarnih virov ter intervjujev sem ugotovila, da je slovenski vzgojno-izobraževalni sistem konkurenčen odličnim primerom tujih praks.

Poudariti moram, da kakovostna predšolska vzgoja v vse večji meri pomeni osnovo za osnovnošolsko izobrazbo. Glede na trenutne trende bo v vrtec vključenih vedno več predšolskih otrok, s tem pa se bo vloga vrtca v družbi močno povečala. Naloge, cilji in odgovornosti vrtcev bodo vse obširnejše, postopoma pa bodo vrtčevske socializacije deležni vsi otroci.

Na tem mestu je smotno opozoriti, da so danes edukativne teme v Evropi zelo aktualne pri načrtovanju edukativnih delovnih strategij ter edukativnih politik.

Ugotavljam, da je slovenski strokovni kader, ki je zaposlen na področju dela s predšolskimi otroci, dobro izobražen, hkrati pa tovrstno delo, z redkimi izjemami, opravljajo osebe, katerih karakteristike so primerne za opravljanje njihovega dela. Delo z otroki je namreč zelo delikatno, človek, ki ga opravlja, pa mora imeti veliko veselja do otrok, potrpežljivosti in topline, hkrati pa se mora zavedati pomembnosti svojega dela ter vpliva, ki ga ima na posameznega otroka. Prav tako se vse moje intervjuvanke zavedajo pomembnosti konstantnega izobraževanja na svojem področju dela ter se z veseljem udeležujejo vseh organiziranih aktivnosti v zvezi z osveževanjem znanja ter dodatnimi izobraževanji.

V Sloveniji je tovrstnih izobraževanj in predavanj zaradi varčevalnih ukrepov trenutno žal manj kot v preteklosti, upam pa, da se stanje tudi na tem področju kmalu izboljša. S tem bo omogočena še višja kakovost vzgojno-izobraževalne prakse pri nas.

Kakovost vrtcev je zagotovljena tudi zaradi doslednega upoštevanja zakonodaje in določil tega področja. Vrtčevski programi so osnovani na podlagi kurikuluma, katerega cilji se dosegajo v vsaki vrtčevski skupini. Kot sem že omenila, je nivo izobrazbe in strokovnosti kadra, zaposlenega v vrtcih primeren, tekem raziskave pa sem tudi ugotovila, da izkušnje zaposlenega nosijo veliko težo pri kakovosti dela. Praksa in izkušnje so pri delu z otroki zelo pomembne, zato menim, da je najbolj kvalificirana oseba primerno izobražena, z možnostjo konstantnega izobraževanja, hkrati pa ima za seboj vsaj nekaj let praktičnih izkušenj z otroki vseh starostnih skupin. Po mojem mnenju strokovni kader vrtca uporablja primernejše metode in postopke za optimalno socializacijo, kot so otroku na voljo doma, zato ugotavljam, da je kakovost ljudi, zaposlenih v vrtcih, pomemben dejavnik, ki vpliva na kvaliteto socializacije otroka.

Področje vzgoje otrok se stalno spreminja ter nadgrajuje. Na podlagi analize sekundarnih virov sem odkrila številne napredke, ki pripomorejo h kvalitetnejši vzgoji in izobraževanju otrok. Področja, ki jih vzgojno-izobraževalne ustanove pri razvoju otroka pokrivajo, so vedno širša, v izobrazbo se vključujejo nova in poglobljena znanja, vse pomembnejša pa postaja primernost kadra, zaposlenega na tem področju dela. Opažam predvsem, da vzgoja posveča vedno več poudarka čustvenemu razvoju otroka, vse večjo težo pa pridobiva tudi individualni pristop.

Zaradi vse večjega družbenega interesa do vzgoje in izobraževanja otrok to področje postaja del številnih raziskav z namenom izboljšanja trenutnega sistema ter ocenjevanja razvoja in napredka raziskovanega področja. Ugotavljam, da vrtčevski programi vse več pozornosti namenijo socializaciji, kar potrjuje tudi Kurikulum. Na tem mestu bi zopet izpostavila tezo dr. Židanove, ki pravi, da je vzgoja zelo dinamična in se stalno razvija. Vzgoja v preteklosti namreč ni enaka vzgoji v sedanjosti, slednja pa ni enaka vzgoji, ki jo lahko pričakujemo v prihodnosti.

Tudi v tematiki mojega diplomskega dela je treba upoštevati vse večjo nepogrešljivost IT-tehnologije. Glede na trenutne trende menim, da bo strm napredek dosegla tako imenovana "kiber vzgoja", računalniki in informacijski sistemi pa bodo v procesu vzgoje postali nepogrešljivi. Tudi vrtčevski sistemi bodo morali zaradi zagotovitve kvalitetne osnove za vstop v osnovno šolo otroku omogočiti osnovna znanja upravljanja z IT-tehnologijo.

V sam proces vzgoje bo vpletenih vedno več različnih dejavnikov, vse nujnejši pa bo individualni pristop. Vse skupaj bo pripomoglo k še večji globalizaciji vzgoje in

izobraževanja, hkrati pa bosta tako vrtčevski kot šolski sistem morala odgovarjati vse strožjim zahtevam staršev.

Otrokov socializacijski proces je v največji meri odvisen od družine in vrstniških stikov, ne nazadnje pa ne gre zanemarjati vpliva otrokovih značajskih lastnosti. Dedne zasnove in lastna dejavnost se namreč razlikujejo pri vsakem posamezniku.

Družina predstavlja osnovni dejavnik, katerega nivo mora za primerno socializacijo biti ustrezen. Socializacija se namreč prične v ožjem družinskem krogu. Šele po zagotovitvi osnovnih pogojev varnosti, ljubezni in družinske pripadnosti, lahko socializacijski proces nadgrajujemo.

Starejši kot je otrok, večji pomen imajo za njegov socializacijski proces vrstniki. V vrtcu so socializacijske izkušnje pogostejše, pestrejše in obširnejše, kar otroku posledično omogoča popolnejšo socializacijo. Sama menim, da ima vrtčevski otrok možnost širšega in bolj raznolikega nabora socialnih stikov, hkrati pa je deležen številnejših socialnih izkušenj, za razliko od tistega, ki vrtca ne obiskuje.

Vključenost v vrtec otroku zagotovi razvoj empatije ter ostalih čustev, sprejemanje lastnih odločitev ter posledic, ki jih le-te prinašajo, vključevanje v skupnost in pripadnost le-tej. Otroku se nauči sprejemati pravila, ki veljajo v skupini in njegovem družbenem okolju, hkrati pa ponotranji norme in vrednote tega okolja. Vrtčevski otrok je vaje spopadanja s konflikti ter upoštevanja avtoritete, kar mu omogoči manj stresen prehod v osnovno šolo.

Kljub temu, da lahko otroka pred vstopom v šolo socializira družina, menim, da je vrtčevska socializacija bolj celostna, načrtna in osnovana na podlagi znanj in izkušenj izobraženega kadra. Otroku so ne nazadnje zagotovljeni tudi pestri vrstniški stiki, ki tekom socializacije ne smejo manjkati.

Učiteljici, ki delata s prvošolci, sicer ne opažata bistvene razlike v socializaciji med otrokom, ki je bil pred vstopom v osnovno šolo vključen v vrtec, in tistim, ki ni bil, kljub temu pa večina mojih intervjuvank priporoča otrokovo vključenost v vrtec pred pričetkom osnovnošolske izobrazbe. Tekom intervjujev sem ugotovila tudi, da skoraj vsi otroci obiskujejo vrtec, ki predstavlja izobraževalni temelj in je pripravljavnica za šolo.

Svojo hipotezo, da je vrtec temelj za predšolsko socializacijo, potrjujem. Dodati želim, da kot najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na otrokov socialni razvoj, štejem družinsko okolje. Vrtec

otroku omogoča pester nabor vrstniških stikov, s strokovnostjo zaposlenega kadra in skrbno načrtovanim programom pa v tesnem sodelovanju z družino otroku omogoča najbolj optimalno obliko socializacije.

Literatura:

1. Adlešič, Gregor in Miloš Tavzes. 2002. *Veliki slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
2. Bahovec, Eva in Zdenko Klemenčič. 1996. *Vrtci za današnji čas*. Ljubljana: Center za kulturološke raziskave.
3. Bahovec, Eva, Ksenija G. Bregar, Metka Čas, Nada Saje in Barbara Japelj. 1999. *Kurikulum za vrtce*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
4. Benkovič, Bojana. 2011. Socialni in čustveni razvoj predšolskega otroka. V *Socialni in čustveni razvoj otroka IV. Mednarodna strokovna konferenca vzgojiteljev v vrtcih*, ur. Maruška Željeznov Seničar in Edita Šelih, 7–11. Ljubljana: MiB.
5. Devjak, Tatjana. 2005. *Poglavja iz teorije vzgoje za naravoslovce in vzgojitelje ter vzgojiteljice predšolskih otrok*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
6. Eurybase. 2007. *The education system in Denmark*. Dostopno prek: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Denmark:Overview> (13. februar 2014).
7. --- 2008. *The education system in Finland*. Dostopno prek: <http://www.gugliottacalogero.it/Insegnare%20con%20metodo/Sistemi%20Europei/Finlandia.pdf> (2. februar 2014).
8. Klemenčič, Eva. 2012. *Globalizacija edukacije*. Ljubljana: I2.
9. Logar, Doroteja. 2011. Vpliv vrtca kot institucija na socialni in čustveni razvoj predšolskega otroka. V *Socialni in čustveni razvoj otroka IV. Mednarodna strokovna konferenca vzgojiteljev v vrtcih*, ur. Maruška Željeznov Seničar in Edita Šelih, 16–20. Ljubljana: MiB.
10. Marjanovič Umek, Ljubica in Urška Fekonja Peklaj. 2008. *Sodoben vrtec: možnosti za razvoj in učenje*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
11. Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije. 1996. *Zakon o vrtcih*. Dostopno prek: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO447> (5. april 2014).
12. --- 2011. *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS*. Dostopno prek: http://www.belaknjiga2011.si/pdf/bela_knjiga_2011.pdf (10. februar 2014).
13. Mrmak, Ilija. 1979. *Samovzgoja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
14. Musek, Janek. 1994. *Osebnost in vrednote*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
15. --- 1997. *Psihologija – Človek in družbeno okolje*. Učbenik za srednje šole. Ljubljana: Educy.

16. OECD Country Note. 1999. *Early Childhood Education and Care Policy in Sweden*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/education/school/2479039.pdf>. (15. februar 2014).
17. --- 2001. *Early Childhood Education and Care Policy in Finland*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/education/school/2534770.pdf> (10. februar 2014).
18. --- 2006. *Early Childhood Education and Care Policy in Denmark*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/edu/school/37423394.pdf> (5. februar 2014).
19. Peček, Mojca. 2009. *Moč vzgoje: sodobna vprašanja teorije vzgoje*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
20. Peček Čuk, Mojca Vesna Vončina in Robi Kroflič. 2008. Vzgoja v srednjih strokovnih in poklicnih šolah. *Sodobna pedagogika* I/2009: 180–196.
21. Protner, Edvard in Vladimir Wakounig. 2004. *Dr. Oskar Autor in transformacija pedagogike v Sloveniji pred osamosvojitvijo*. *Sodobna pedagogika* 55 (5): 160–180.
22. Rich Harris, Judith. *Otroka oblikujejo vrstniki*. 2007. Ljubljana: Založba Orbis.
23. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 2000. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (5. april 2014).
24. Statistični urad RS. 2014. *Statistični register delovno aktivnega prebivalstva v RS*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/> (27. maj 2014).
25. Statistic Sweden. 2009. *Education in Sweden 2009*. Dostopno prek: http://www.scb.se/statistik/_publikationer/UF0527_2009A01_BR_UF08BR0901.pdf (17. februar 2014).
26. Šadl, Zdenka. 1999. *Usoda čustev v zahodni civilizaciji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
27. Vicedo, Marga. 2010. *The Evolution of Harry Harlow: From the Nature to the Nurture of Love*. Dostopno prek: http://individual.utoronto.ca/vicedo/vicedoca/Publications_files/Vicedo_HofP.pdf (10. april 2014).
28. Židan, Alojzija. 2011. *Predavanja pri predmetu Sociologija izobraževanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. Žlebničnik, Leon. 1978. *Obča zgodovina pedagogike*. Ljubljana: DZS.

Priloge

Priloga A: Osnutek intervjuja

Opomba: Intervju je potekal skozi sproščeni pogovor. Vprašanja, navedena spodaj, so služila kot oporne točke, skozi pogovor pa so se odpirala nova podvprašanja, tekom katerih se je razvila debata.

- V začetku Vas naprošam, da se na kratko predstavite. Zanima me, koliko časa že opravljate delo v svoji stroki, katero delovno mesto zasedate ter kakšna je vaša stopnja izobrazbe?
- Na kratko opišite vrtec/šolo, kjer opravljate svoje delo (število zaposlenih ter otrok, podeželje/mesto, velikost vrtca ...). Prosim tudi za informacije o preteklih delovnih mestih.

Socializacija:

- Kaj za Vas pomeni pojem socializacija?
- Kako se na podlagi svoje strokovne izobrazbe lotevate svoje vloge v socializacijskem procesu?
- Kateri dejavnik je po Vašem mnenju ključen pri otrokovem socialnem razvoju?
- Opredelite vlogo družine, vrtca, vzgojitelja ter vrstnika pri otrokovem socialnem razvoju.

Vzgoja:

- Kaj za Vas pomeni pojem vzgoja?
- Veliko teoretikov govori o tem, kdo je zadolžen za vzgojo otroka. Kako se po Vašem mnenju deli vzgojna odgovornost med starši in vrtcem ter kasneje starši in šolo?
- Opišite svoje dožemanje razlike med vrtčevsko vzgojo in vzgojo, ki se odvija v družini.
- Lahko na podlagi svojih strokovnih izkušenj presodite, kateri otroci so v večji meri pripravljeni sodelovati v vrtčevskem/šolskem procesu vzgoje (tisti, ki so vključeni v vrtec, ali tisti, ki niso)?
- Vzgoja se je tekom svojega razvoja spremenila tudi na področju čustvene in socialne vzgoje, katerima podzvrstema se v preteklosti ni posvečalo toliko pozornosti. Katere napredke na tem področju opazujete sami?

- Kakšna je po Vašem strokovnem mnenju povezava med socializacijo in vzgojo?
- Predšolski otrok procese svoje socializacije podzavestno podoživlja vse življenje. Menite, da so socializacijski procesi pri otroku, ki obiskuje vrtec, drugačni kot pri tistih, ki ga ne?
- Na kakšne načine pristopate k razvoju otrokove socialnosti?
- Kako pomembna je po vašem mnenju družina za otrokov socialni razvoj?
- Opažate pri otrocih razlike v socialnem razvoju, ki so morebiti nastale zaradi neprimerne vzgoje s strani družine?
- Kaj pa vrstniki? Kako pomembni so po Vašem mnenju za otrokov socialni razvoj?
- Katere socialne dosežke otrok lažje osvoji, v kolikor je obdan z vrstniki?
- Kako pa je z vrstniki na primeru otroka, ki se čuva doma in ni vključen v vrtec? (Kako se vede med vrstniki, ko pride v šolo?)
- Opažate kake morebitne negativni vplivi vrstnikov na otrokov socialni razvoj?
- V kateri dobi je otrok po vašem mnenju najbolj dovzeten za socialni razvoj?
- Kaj je po vašem strokovnem mnenju glavna naloga vrtca?
- Opišite prednosti ter morebitne slabosti vrtca na področju socializacije otroka.
- Bi znali opredeliti morebitne negativne vplive vrtca na otrokov socialni razvoj?
- Kaj menite da je najpomembnejše, kar lahko vi kot strokovno usposobljen delavec za delo z otroki nudite posameznemu otroku?

Kakovost:

- Kaj vam pomeni kakovost vrtčevskega/šolskega sistema?
- Kako ocenjujete kakovost slovenskega vrtčevskega/šolskega sistema?
- Za kakovostni vrtčevski sistem je treba stremeti k usposobljenosti in izobraženosti zaposlenega kadra. Kakšno je po Vašem strokovnem mnenju stanje na tem področju?
- Katere oblike dodatnega izobraževanja so Vam na voljo? Se tudi sami udeležujete kakih dodatnih izobraževanj?
- Menite, da ste dovolj seznanjeni z vsemi novostmi na področju vzgoje?
- Ste seznanjeni s tujimi vrtčevskimi praksami?
- Kako je z zakonodajo in pravilniki na Vašem področju dela. Se jih na podlagi Vaših izkušenj dosledno upošteva?
- Na kak način dosegate cilje kurikulumu na področju otrokovega čustvenega, družbenega in socialnega razvoja?

- Na katerem nivoju menite, da sta strokovnost in izobrazba kadra, zaposlenega v Vaši stroki pri nas?
- Ocenite pomembnost sodelovanja med starši in vrtcem (kasneje šolo).
- Kako po Vašem strokovnem mnenju vrtec otroka pripravi na šolo?
- V kolikšni meri ter na kak način se predispozicije za vstop v osnovno šolo razlikujejo med otroci, ki so obiskovali vrtec, ter tistimi, ki ga niso?
- Menite, da je za otrokov socialni razvoj bolje ali celo nujno, da je vključen v vrtec, ali ima otrok enake možnosti za socialni razvoj tudi, v kolikor vrtea ne obiskuje?
- Bi želeli izpostaviti še kaj, kar tekom intervjuja ni bilo zajeto?